

JÓKAI MÓR

DEKAMERONJA.

SZÁZ NOVELLA.

ÖTÖDIK KÖTET.

PEST.

KIADJA HECKENAST GUSZTÁV.

—
MDCCLVIII.

Pest, 1858. Nyomatott Landerer és Heckenastnál.

A STRUCCZMADÁR.

Háromszáz apró iskolás diák verte a port a nagytemplomutczán, irtóztató hujjahó kiabálással, egymást tépve, és taszigálva, hogy közelebb érje a komédiát, mely a porfelleg között láthatlanul, de annálinkább hallhatólag vonult a városház felé; egy recsegő dob és egy sikoltozó tilinkó hirdetvén, hogy itt valami szokatlan látvány lesz mindjárt, mihelyt az ember szeme megszokta a látást.

A város ház előtt megállt a tömeg, négy török csausz hosszú dárdával kezében helyet csinált a látványnak, szétpofozva az apró sihedereket s megtaszigálva az öregebb báméskodókat; mire nagy nehezen egy tömött kör támadt

a piac közepén, egyfelől feketegubás szájtátókból alakulva, másfelől az érdeemes sulyom és sülttök áruló kofaczeh állványaira támaszkodva, melyek egy percz alatt megteltek azon tenyeres talpas delnökkel, kiknek testi terjedelme élő tanubizonysága annak, hogy Debreczenben leghamarább eltörölték a böjtöt. Három négy talyigás polgár is oda furakodott a nép közé, a mivel azt nyerte, hogy kétkerekű szekerét rögtön tele állta a publicum, ha egyet lekergetett róla, kettő mászott fel helyette; nem használván semmi pörlekedés és patvarkodás a tudnivágy ellenében.

„De csitt! csendesen már emberek! hallják! kiálta egy termetes asszonyság a kofarend közepéből, áruasztalára felállva, mely alatt pattogatott kukoricza, sulyom, tökmag és sülttök készletek voltak felhalmozva, s egy oldaltfordított pad által kül betörések ellen biztosítva. Nem látják kentek, hogy a nemzetes bíró úr, és a nagyságos aga úr is ott állnak már a tanácsablakban, lehetnének annyi emberséggel, hogy ne orditanának, mint a pusztabeli Behemoth.

A derék asszonyság, a ki ezt allegálta, senki sem vala más, mint Koppáné ifjasszony,

(ötven-hatvan év közt ugyan, de a kit ifjasszonynak hinak, az soha sem vénül meg, mindig megmarad cziménél) rangjára nézve a piaczkellő közepén uralkodó kukoriczás kofa, a kinek hangját minden debreczeni ember ismeri, egyért azért, mert nagyon messze elhallik, másért pedig, mivel szüntelen hallik, különös hivatását lelvén benne a jeles amazon, mindenkinek igazságot szolgáltatni, akár kell neki, akár nem.

Koppánné ifjasszony természetében az a jó volt, hogy mikor ő felállt az asztalára, oda mellé senki sem állhatott többet, mert ő azt a fél négyszegölnyi tért tökéletesen betöltötte, sőt ha kezeit csípejére tevő, még túl is terjedt rajta. Ez uttal is úgy álla ott, mint egy Demosthenes, és nem találkozik olyan puskából kilöni való siheder, a ki bátor lett volna az asztala alá bebújni, vagy a tetejére felkapaszkodni, mikor ő ottan áll.

Biró uram és a Szolnokról jött Kajuk aga, tehát ott állának a tanácsablakban, midőn Koppánné ifjasszony letorkolta a közönséget s onnan nézék a komédiát.

Soha sem láttak még addig Debreczenben ilyet.

A négy csausztól üresen tartott téren egy roppant hosszulábu állat lépdelt; madár, vagy micsoda? az irástudó diákok képekből ismerik, s úgy nevezik, hogy „strucez“. A nagy idegen állat talpától fejetetejéig lehetett nyolcz láb magas : nagyobb mint egy csausz dárdástól, úgy hogy mikor hosszú meztelen nyakát felnyujtá, nagy kopasz, lapos fejével túljárt az egész sokaságon s kiülő lidércz szemeivel me-reven tekintgetett körül, meg sem mozdítva sertebozontos szempilláit; a roppant madár csodatollazata bársonytakaróval volt befedve, hogy a por el ne rontsa, s erős lábszáraira esörgök voltak akasztva.

A strucez vastag kemény órra lyukain pedig egy ezüst perez volt keresztül vonva, s abba ezüst láncz akasztva; ennél a láncznál fogva vezette azt egy szerecsen.

A vezető az igazi aethiopi faj példányképe volt; arca fekete, mint a legszebb kordován, csendes, buskomor kifejezéssel, mely legjobban illik a négereknek. Milyen is lehetne másforma az, a ki az arczán hordja az éjszakát, mint szomorú?

A néger igazi bársonyba és selyembe volt öltözve, meztelen karjain arany kigyós karpe-

reczek; hasonló perez volt nyakán is, mely tele volt irva girbe gurba török irással: ha nagytiszteletű Kandó Ezékiel uram itt volna, az majd eltudná olvasni. És azután a strucczmadárnak a lánca az ő nyakán levő arany örvhöz volt csatolva.

Végtére a szerecsen férfi fején volt egy drága turbán, igazgyöngysorokkal keresztülfűzve, s annak a turbánnak a búbján egy korona hat hegyes ággal, igazi aranyból s minden ága hegyén egy akkora rubintkövel, mint egy barackmag: csakugy hányta a szikrát mindenfelé.

Hanem a szerecsen azért, hogy olyan czifra volt, épen nem látszott kevélynek, sőt inkább a mint ott állt a strucczmadár mellett, két kezét leeresztette ölébe és szemeit lesütötte, az ember azt is képzelhette volna, hogy szégyenli magát.

A strucczmadár néha lehajtá otrombaszegletes fejét hozzá, s úgy tett, mintha fülébe sugdosna neki, pedig csak a szája járt, vagy a feje búbját dörzsölte oda gyöngéden a férfi kezéhez, mindaddig, míg ez észrevette a hízkelést s megölelgette a madár nyakát, a minek azután ez megint úgy tudott örülni, úgy repe-

sett kurta szárnyaival, még jobban felnyitva szemeit, s hallatott olyan forma hangot, mint ha üres hólyagban kukoriczát zörgetnek.

A harmadik személy volt egy otromba balukdzsi; egy széllesvállu tevehajtsárféle szörnyeteg, a kinek lompos szurtos ruházata nevezetesen különbözött a pompás szerecsenétől; de a ki azért mégis parancsolni látszott emezzel; ő állította azt ide meg amoda, s magyarázta a két idegen állat kilétét keréketör magyarsággal; minden gy és ty betű helyett dzsit és csét alkalmazva, s mikor kifogyott a szóból egy ügyetlen rézdobot ütve félkézzel, másikkal meg egy még ügyetlenebb háromlyuku sipot vijjogtatva.

— Bujurszim! Bujurszim. Madzsarim. Emberim. Lácsátok, tucsátok : itt van a struccsmadár; nadzsd madár, szép madár. Nadzs ur a szultán! Pusztáma lakáma; megecset kövecset, dzsomra!

A balukdzsi próbául adott az állatnak egy kavicsot, a mit az elkapott és lenyelt; a magyarázó végig ment a kezével az állat hosszú nyakán, kiálló begyét megmarkolászva, mintegy bizonyosságul, hogy a kövecset lement a gyomrába.

— Ejnye lidércz rúgta! kiálta le rá Koppánné ifjasszony onnan az asztal tetejéről, hát aztán, hogy költi ki ez a tojását, ha a hosszú lábával le nem ülhet rá?

— Homokba elásüm! felelt a mutogató, bölcs ábrázattal. Struccsmadár nem alusz; struccsmadár mindig néz. Nadzs ur a szultán!

— No most szép ojunt csinálmek, csinálszün szép madár! kiabált a balukdzsi, olyan rekedt hangon, mint maga trombitája, kacsiniz az utból te csirkin csirlek, mert elgázolor, tepszin oglán, tepszin!

Debreczenben azon idő járást szokva voltak az ilyen beszédhez, a török uraságról rájuk ragadt, hogy ojunt játéknak értsék; értelméből azt is megtanulták, hogy kacsiniz annyit tesz, mint szaladj; hogy oglán gyereket jelent, tepszin bizonyosan valami ugorj innent, s a csirkin csirlek valami furcsa csúfszó, a mivel a török a gyereket ijesztgeti; s hogy a magyar szavak után raggatott szün, lor, mek toldalékok a törököt megilletik. Akkor is nevettek rajta a derék debreczeniek, hogy milyen furcsa az, a ki más nyelven beszél, mint magyarul, s sok tréfát csináltak maguknak ez idegen idiomával.

— No most csinálnszin szép khorosz , szép madár ! kiáltott a tolmács, s beleütve a dobba, szájába dugá a sipot, s csinált valami fertelmes zenét a két lármaeszközzel , mire a strucczmadár szárnyait neki eresztve , elkezdve körbe futni, a meddig a láncza ereszté, sebesen, mint egy paripa, a közben nem tudni mivel? olyan forma hangokat hallatott, mintha vasas szekér zörögne hantos göröngyös uton, s olyanokat sikoltva közbe, hogy az emberek a füleiket dugták utána.

A láncz vége pedig a néger örvéhez levén kötve, természetesen a struccz környargalása közben apródonkint mind ennek a nyaka körül tekergőzött. A néger állt mozdulatlanul, még a kezét sem mozdítá, a szemét sem emelte fel.

Hanem a struccz oly ügyesen futott körül, hogy a láncz meg nem szorulhatott társa nyakán soha. Ha a madár nem vigyáz, a férfit egy percz alatt megfojthatja. Ugy nézett rá mindig félszemmel, ha tágan van-e a láncz? s ahhoz irányzá körfutását

Mikor aztán végre egészen elfogyott a láncz s a madár egészen odajutott a szerecsén mellé; akkor megszünt dobolni sipolni a tolmács s ismét felemelte saját reesező hangját :

— Lácsátok, itt van az a hires Zenghim szultán, Ghazniorszultán, a ki a hatalmas zultán ellen, a kalifák kalifája ellen feltámadt; dűn gazdag volt, járín koldus, ma Zenghin, holnap dilendzsi. Nadzs ur a szultán. Reszkesetek minden népek!

Azután megint dobolt, sipolt, a struccz-madár visszafelé nyargalt a lánczczal s mikor letekergette ismét, akkor újra elmondá a balukdzsi, hogy bizonynyal ez itt az a hatalmas kara szultán, a ki százezer emberrel támadt az igazhivők szultánja ellen : az a korona a fején igazi arany, az a sok piros és fehér kő a hegyén igazi jakut és elmász, rubin és gyémánt. Nagy ur a szultán. Allah dogru dur!

A szerecsen ott középen mozdulatlan állt ez alatt, a kofák, parasztok kaczagása, utcza gyerekek üvöltése közepett, csak az utolsó szóknál emelte fel nagy méla szemeit s tekintete az első pillanatban a szólnoki agáéval találkozott, a ki ott állt az ablakban a biró mellett.

A mint a szerecsen megpillantá az agát, egy perczre sötét arczán valami villámlott keresztül; talán öröm, vagy csak emlékezet. Az aga egyszerre visszavonult az ablakból. Nem

vette ezt észre senki, tán csak egyedül maga a biró. Más embernek elég nézni valója volt a strucczmadáron.

A balukdzsi most egy gömbölyü mély fatálat vett elő, melynek szélére csörgök voltak akasztva, s elkezdte azt a feje fölött zörgetni.

— Baksist, baksist! Adjatok baksist, adjatok szadákot, ajándékot, alamizsnát a szegény Zenghin szultánnak! a gazdag Ghaznior szultánnak, a ki mostan koldus.

Ez a szó rendesen igen hatályos szokott lenni nagy tolongásokban helycsinálásra. A csauszok dárdája nem tartá olyan tisztán a tért, mint az a csörgös fatál.

A tolmács odanyujtá azt a struccznak, s az okos állat eljárta a körül álló népet sorba, kiszemelve a körülállók közül a kék ruhásokat, a kikből inkább nézett ki pénz, s ügyesen elkapva az orrában tartott fatállal minden feléhajított polturát; biró uram is vetett le neki a magasból egy marokkal négy lengyel garast, a struccz elkapta mind a négyet, egyet sem engedett a földre esni.

A tolmács ez alatt folyvást kiabálta keserü humoros buzdításait.

— Adjatok a szegény Kara szultánnak, lá-

todszün nem járhat rongyos ruhában; selyem feredzse, ibrisim salavári kell a szultánnak; baksist, baksist.

A népség gyönyörű mulatságnak találta ezt, hullott a rézpénz a fatál felé, pajkos suhanczok egymás fejéről lekapkodták a süveget, azt hajigálták a struccz felé; a strucczmadár milyen csodamadár, a fekete szultán milyen furcsa ember!

Mikor a tál megtelt rézpénzzel, akkor a struccz a jobb lábával szépen előrekapart, azután megint hátrakapart, a mi bizonyosan valami köszönésformát akart kifejezni. A tolmács odalépett hozzá, hogy kivegye a tele tálat a szájából, mire az egyszerre úgy felnyujtotta a nyakát, hogy a balukdzsi az ujja hegyével sem érte fel s nem adta át neki a pénzt, hanem odafutott vele Ghazniorhoz s annak a kezébe tette.

A tolmács azután Ghazniortól akarta azt elvenni, de a struccz azt sem engedte meg: eléje állt, kemény csőrével dühösen vagdalt felé, erős szárnyaival elállta az útját, s mikor egyszer a tolmács a háta mögé került, egyik izmos lábával olyan iszonyút rugott rajta, hogy az ember felbukott s odahengeredett a nép közé.

A nép kaczagott, a balukdzsi dühbe jött, kirántotta handzsárját s fogcsikorgatva rohant vissza a struccz ellen, mely most előre nyujtá nyakát, csórával kelepelve, mint a gólya, s felemelt lábának két újjával markolászva a légben, mint a ki csatára készül.

A szerecsen most is oly merevül állt ott, mintha érczből volna öntve, hanem e pillanatban a tanácsház ablakából lekiáltott az aga a dühbe jött törökre.

„Joldás!“

Erre a balukdzsi egyszerre megjuhászodott, vissza dugta handzsárját övébe, leverte a port dolimánjáról s folytatta a komédiát.

— Cselebim, emberbim! Sükür Allah! Adjatok alamizsuát a gajretlü madárnak. Struccsmadár gajretlü madár, nem fél senkiden. Megeszik kenyeret, ekmeket, kenyeret.

— Ekmek, eddmeg! kiabálták egyszerre a bámész sihederek, a kiknek nagyon tetszett az, hogy a török a kenyérre azt mondja, „eddmeg“ s egyszerre tiz húsz kéz nyujtotta czipódarabjait a strucczmadár felé; a ki azokat sorban elszedte tőlük, s a hogy elkapta, rágatlan lenyelte, s egy pár ficzkónak, a ki nem elég nagyot szánt neki, az ujja hegyét is hozzá csipve

a kenyérhez, a közönség rettentő mulatságára.

Koppánné ifjasszony tudott néhány szót törökül, a mennyi ráragadt vásáros török katonáktól, ez a tudomány nagyon furdalta az oldalát; óhajtott vele ragyogni, hogy ő törökül is tud, hogy törökül is fog beszélni a strucczmadárral.

— Gel, Gel, strucczmadár, jeride! Kúsmadár Güzelkús. Adok én neked egy darab pejnirt; nesze pejnir!

Hanem annyi előrelátása volt az ifjasszonynak, hogy a güzelkús csórra által nem akarta a pejnirrel együtt bekapatni az öt ujját, hanem a mint a török bicsakkal (ez is török szó) leszelt egy darabot a jó fris alföldi sajtból, azt a kés hegyére tűzte, ugy nyujtotta felé.

Gyönyörű török bicsak volt: Nagy-Váradon vette huszonöt polturáért, meg egy hízott ludért, szép félhold forma görbe nyéllal, fekete szaruból, az is kiverve ezüst félholdakkal, rézcsillagokkal szépen, a kés vasán alul karika volt keresztül huzva, mely egy részről arra szolgált, hogy mikor kinyitják, ne engedje a vasat általnyaklani, másfelől lánczot lehetett

bele akasztani s az asszonyok hordhatták a kötényük mellé akasztva.

— Nesze madár pejnir!

A struccz szárnyrepesve futott az ifjasszonyig s a mint előtte megállt és fejét felnyújtotta, épen olyan magas volt, mint Koppánné állványostul.

Az ifjasszonynak tetszett az, hogy ő mennyire tud beszélni a török madárral.

— No szépen jalvarmak, könyörögni szépen : azután sükürt csinálni, megköszönni, szelám lamak.

E közben feltartá magasra a bicsak hegyére tűzött sajtot, a mennyire gondolá, hogy a struccz feje fel nem ér.

A struccz egyideig csak hallgatá a hozzá intézett szavakat, mintha ő értené azokat legjobban, s félszemével a sajtra sandított; egyszerre aztán nyilsebesen kinyújtotta a nyakát s minden sükür és szelám nélkül elkapta Koppánné ifjasszony kezéből a pejnirt. De nemcsak a pejnirt, hanem egyuttal a bicsakot is, melyre az fel volt szurva. A széptarkanyelü török kés a sajttal együtt eltünt a strucczmadár torkában; lenyelte.

Azonban a bicsak karikájába hosszú láncz

levén akasztva, azt megkapá a kukoriczás kőfa s elkezdte kését annál fogva visszafelé húzni a struccztorkából.

— A késemet! a bicsakomat! De biz azt csak nem eszed meg lélekadta nagy lidérczel! Add vissza a bicsakomat! huszonöt poltráért vettem, meg egy lúdért. Add ide, add ide. Megveszekedél tőle, ha lenyeled. . . .

A struccz is azonban megfogá kemény csórrával a szájából kilóggó lánczot s ő is azon mértékben, a hogy Koppánné ifjasszony rángatta őt, czibálta viszont Koppánnét a láncznál fogva, a körülálló közönség nagy mulattatására; a vége az lett, hogy ketté szakadt a láncz, Koppánné ifjasszony hanyatt esett az asztalról egy nagy kosár tojás közepébe; a struccz pedig nagyot nyelt, egyet nyujtott a nyakán, s azzal pejnr, bicsak és zszindzsi (láncz) lenn volt a gyomorában.

A közönségnek pompásan tetszett ez a mulatság; a rántottában eviczkelő ifjasszony válogatott szitkozódásai, a strucczmadár hatalmas gyomorproductiója mindenki tökéletes megelégedését nyerte meg, maga bíró uram is a hasát tartotta, ugy nevetett odafenn az ablakban, s még egy dénárt hajított le külön a

balukdzsi számára; csak a szerecsen király, a Ghaznior szultán ott a középben maradt szomorú, az nem tudott nevetni.

A Joldás odavezette a bíró elé a madarat és a szultánt :

— Csinálszün szép szelámot a Kiöjin bey előtt, a nagyságos debreczeni kadi előtt.

A Ghaznior szultán keresztbe téve kezeit mellén, meghajtá magát bíró uram előtt háromszor, — miközben a Joldás rikácsolva kiálta.

— Iote (ime) a hatalmas Zenghin szultán, a Ghaznior szultán, bereket verszin derrek, szépen köszöniler az alamizsnát a nagyságos debreczeni kadinak, a nagyságos debreczeni cselebimnek, a nagyságos kofa asszonyoknak és gyerekeknek.

Utána köszönt a strucczmadár; nyakával előrehajolva, s csórrával zörögve.

Azután ujra megüté a dobot, megfujta a sipot a balukdzsi, egy közel settenkedő kis kölyket megkapott gallérjánál fogva, az felhajtá a struccz hátára.

— Kudzsaklaszin! csirkin csirlek!

A kis kölyök nem értett törökül, de azt megértette, hogy nyalábolja át a madár nya-

kát s úgy lovagolt a strucczon tovább társai hahotája és irigységétől kísérve.

A balukdzsi verte a dobot, fujta a sipot, a strucczmadár és a fekete király odább mentek; elfedte őket a por és a sokaság, míg a dob és tilinkóhang a szomszéd utczába bekerülve, elhangzott.

Midőn nemzetes Dobozy István bíró uram betevé a tanácsterem ablakát, odafordult Kajuk agához :

— Ez a szerecsen valóságos király volt?

— Meglehet, felelt a török ur röviden.

— Kegyelmed, úgy látszik, hogy ismeri ő kegyelmét?

— Honnan gondolod azt? kérdé Kajuk aga megütkezve.

— Láttam, mikor ide feltekintett, hogy szinte kigömbölyödött az orczája szegénynek; kegyelmed pedig hátrahuzta magát.

— Ej be hamis szemeid vannak, hogy mindent meglátsz.

— A szerecsen király bizonyosan valami rossz fát tett a tűzre?

A török ur csak csóváltgatta a fejét egyre.

— Látom már, látom már, hogy ki akarsz vallatni. No hát tudd meg a történetet elejé-

től végig; de minden bolond helyen tovább ne beszéld.

— Soha egy lélek sem fogja megtudni általam.

— Mert bizony leütik a gombodat.

— Akkor is ott leszek én.

— Tehát tudd meg, hogy ez csakugyan ama Ghaznior szultán, habeszi uralkodó, a ki saját nevével nem lévén megelégedve, elnevezte magát Zenghin szultánnak; a mi annyit tesz, mint gazdag. Ez bolond fővel seregeket gyűjtött s a nagy ur ellen támadást szerze, a melyben természetesen legyőzetett. Elég vitézül harczolt, de azért mégis elfogatott s a nagy ur kimondá fejére a halált. Azt mondá pedig a nagy ur, igen fel lévén ellene böszülve, hogy a ki kegyelmet merészel Ghaznior számára kérni, annak is menten leütteti a fejét. Volt Ghazniornak egy vén szerecsen szolgája, legelőször az kísérlé meg a kegyelemkérést; a nagy ur menten levágatta fejét. Az eset nem rémité el Ghaznior testvérét, egy derek ifju embert; másodszor ő ment a szultán elé kegyelemért esdekelné. Őt is levágatta a nagy ur. Volt Ghazniornak egy szép felnőtt fia, ezt nem rémité el a két első eset; harmad-

szor ő ment fel a nagy ur zsámolyához. A jámbor! ő is ott hagyta ifju életét. Többé azután emberi test nem mert elevenen megjelenni Ghaznior szultán végett a padisah előtt. Ekkor azt gondolták ki Ghaznior rokonai, hogy volt a Zenghin szultánnak egy kedves strucczmadara, mely vele együtt nevelkedett fel kicsiny fiók madárból, és értett mindent, mint az ember. Ezt megtanították, hogy mikor a szultán kilovagol a szerájából az Aja Sofiába estve, akkor fusson oda elé s adja át neki a kegyelemkérő folyamodást, Az okos állat szépen véghezvitte a rábizottat. A mint a szultán kíséretével együtt a khorkhori szökőkút előtt ellovagolt, egyszerre odafutott a madár, keresztül-törte magát a kíséreten, s az orrában tartott kérelemlevelet odanyújtá a padisahnak. A nagy ur meg volt renditve e vadállat rendkívüli ragaszkodása által, elfogadta a kegyelemkérő iratot, s a strucczmadár kedvéért megkegyelmezett Ghazniornak. Azonban azt az erős ítéletet szabta reá, hogy jól van, tehát maradjon élve a strucczmadár kedvéért: de legyen az emberek legnyomorultabbika, a ki faluról falura jár, idegen országokban, idegen népek nevetéséből élve: mutogassa magát és strucczma-

darát a szultán minden tartományában; és meg ne szabaduljon ettől a büntetéstől, mind addig míg ez a madár élni fog : már pedig a struccz két annyi ideig él, mint az ember.

— Igen, ha meg nem ölik : szólt közbe Dobozy uram, a ki becsületes emberek szokása szerint, a szenvedőnek fogta pártját; de hátha struccz uramat egyszer a Zenghin szultán könnyü szerével nyugalomra helyezi valahol?

Az aga ujjával fenyegetőzött.

— Ej, ej, bíró! Dobozy bíró! Nem hiába választott téged Debreczen városa bírónak, van neked egy kis eszed, hogy mindent kitálalsz; de a szultán se bolond. Azért jár ez a joldás mindenütt a Ghazniorral, hogy a strucczot meg ne ölhesse. Hanem még egyet mondok neked. Látod, alig hinné el az ember: maga Ghaznior nem engedné, hogy madarát valaki megölje, melynek élete pedig neki annyi keserüséget okoz. Jámbor ember úgy szereti azt az állatot, mint valami testvérét. Éjjel egymást mellett alusznak; furcsa őket látni: a mint a madár hosszú nyakát végig nyújtja Ghaznior ölében s a szerecsen vánkos helyett a madár szárnyára hajtja le fejét; a struccz a legkisebb neszre fölbred s dühös,

ha gazdájához közelítenek; a balukdzsi csunya harapásokat visel a testén a madár csórrától s egyszer egy szárnycsapásával a karját ketté törte; de jól van fizetve s tetszik neki a hivatal.

— Az a korona igazi arany, a mit Ghaznior visel? kérdezé Dobozy uram.

— Ugyanazon korona, melyet a csatában viselt a szultán.

— Ez ugyan czifrán van büntetve.

— Hanem erről a dologról aztán lakatot tart a szádon, mert olyan kutyát fogadtál benne magadhoz, a kit ha kieresztesz, nagyon megmar.

— Majd vigyázok én magamra.

Dobozy Mihály uram az nap egész éjjel a strucczmadárral álmodozott, s példáját Debreczenben bizonyosan igen sokan követték.

Annál nagyobb volt a megütközés, mikor másnap reggel hirül hozzák a tanácsházhoz, hogy az éjjel a strucczmadár megdőglött.

Biró uram rögtön sietett a helyszínére; egy nagy üres pajta levén a jövevényeknek általadva, melyben a Zenghin szultán resideálhatott.

A szegény megbukott fejedelem ott ült a porban, fejét, melyről nem volt szabad leten-

nie a koronát, kedves madarára hajtva s annak hideg fejét kebléhez ölelve, s szájával lelket iparkodva belefújni. A madár nem mozdult meg többet.

Ghaznior sirt, és nem jutott eszébe, hogy ő most már szabad, és mehet ismét hazájába vissza.

Hanem a joldás szörnyen szitkozódott; káromolta a debreczenieket, szidta a kutyahitű bírót és különösen Koppánné ifjasszonyt, mint a kinek lenyelt bicsakja okozta bizonyosan a madár halálát s fenyegetőzött szörnyen, hogy ő felmegy Stambulba, megmondja a szultánnak a dolgot, s visszajön hadsereggel, felforgatja Debreczen városát és Koppánné ifjasszony fejét hátrafelé fordíttatja.

— De iszen mond meg a szultánodnak, kiabált neki vissza Koppánné, hogy majd felmegyek én hozzá és visszakövetelem tőle a bicsakomat, a mit a madarad elnyelt; huszonöt polturán vettem én azt, meg egy hízott ludon; azt el sem is engedem ám a lelked üdvösségének sem.

Persze, hogy egyik fenyegetőzéséből sem lett semmi.

Biró uram csak azon csodálkozott, hogy miért tud Ghaznior úgy sírni madara halálán.

De annyi esze volt, hogy ezt nem kérdezte meg tőle.

Sőt annyi önmegtagadással is birt, hogy a jegyzőkönyvbe nem irt fel többet ez eseményről, csupán ennyit:

„A törökök strucczmadarat hozának városunkba, mutogatás végett, mely ugyanitt meg is hala.“

A kik nem tudnák a dolog történetét, csodálkozhatnának rajta, mit keres ez a jegyzet a tanács jegyzőkönyvében?

ZÖLD MULATSÁG.

(Humoreszk.)

A nap felébredt, a szél pedig le sem feküdt, a pacsirták, fülemlék szintén felébredtek, a mesterek és mesterlegények, és a diákok és diáknék, és a becsületes polgárok s azoknak feleségeik nemkülönben a cigányok és kintornások és egyéb művészek, ujságírók, kardalokok és más efféle gentlemanek hasonlatosképen fölébredtek, a por is felébredt, s valaki csak felébredt, mind tart ki a Svábhegy felé.

Korán reggel, a mint az első klarinét megzendül, már kezdődik a népvándorlás, jön a kijöhet, mintha elől huznák, hátul üznék. Felvette mindenki az uj ruháját, feltette az uj ka-

lapját, kimosdott, megfésülködött, úgy néz ki, mintha skatulyából vették volna ki.

— Jól fogunk ma mulatni, mond a becsületes Krisztina-városi bádogos, Ferencz-városi rézöntő komájához fordulva. Tudja kegyelmed ezelőtt húsz esztendővel milyen vígan voltunk itt. — Azóta is mindig készültek ki a jó emberek, de csak húsz év múlva jutottak ki másodszer e helyre.

— Jól fogunk ma mulatni, mond egymásnak két jó husban levő timárlegény, egyik egy jó fertályakós hordót visz az oldalára kötve, a másik egy kendőbe kötött valamit, felül fektetett bográcschal. Csak úgy izzad mind a kettő.

— Jól fogunk ma mulatni, mond egy derek asztaloslegény, hátrafordulva imádottjához, kinek barnapiros arcza ragyog az izzadás és öröm miatt. Lesz táncz késő estig!

— Jól fogunk ma mulatni, mond az emberséges családapa, unokaöcséséhez, ki fiatal feleségit vezet karján. Az asszony megszorítja az unokaöcs karját, s ez azt feleli „igen“. A férj egyik kezén kis fiát vezet, másikon kis kutyáját zsinegnél fogva. Az egyik előre szalad, a másik hátramaradoz; a nő minden perczben kérdi: meg van-e a kis kutya?

— Jól fogunk ma mulatni, biztatja egymást négy vagy öt gentleman, kiknek kifejezés dús arcza és gestusai egytül egyig elárulják az employét valamelyik vándor német Thaliánál. Herr von Stiglicz famóz konyhát szokott tartani, s Ferihegyről hordatja a sert.

— Jól fogunk ma mulatni, mond hat diákgyermek közül kettő, kik hat huszast kaptak ünnepi ajándékul, s megvennék most rajta az egész Svábhegyet.

— Jól fogunk ma mulatni, mond egy boldog család, melynek semmi ivadéka sem marada otthon. Az apa egy ingre vetkőzve viszi a kulacsot, a gazdasszony egyik marka tele van eleven csibével, másik foghagymával, a nagyobbik leány egy gyermek-kocsit hűz, melyben egy főtt sonka, s egy nagy csupor tejeskává között ül és zakatol a bepórált csecsemő; a nagyobbik fiú egy viczkánczó kuvaszt czeipel az ölében, mely nálánál is nagyobb, a többi kis Bourbillonok az apa nádbotját, s az anyjok kalapját viszik nagy jó kedvvel.

— Jól fogunk ma mulatni, szól két czirmos vargainas, ki gazdájától megszökött; fogunk ma madarat?

— Jól fogunk ma mulatni, szól a szerel-

mes poéta, megszorítva karján vezetett ideálja hófehér keztyűjét. Ah egy egész nap, egyebet sem tenni, mint angyali szemedbe nézni, óh!

— Jól fogunk ma mulatni, szól két dandy, bérkocsin vágatva végig a ballagó tömeg között. Ma az elite mind a Fáczánnál lesz, az X fiúk Ferenczhalmára igérkeztek, az Y kisasszonyok a Leopoldmezőre, báró ez meg amaz a vadászdudvarhoz, mindenüvé hivatalos vagyok.

— Pesten jártam iskolában kukk. E dal hangzik egyszerre füleinkbe, s látunk egy ideális boltoslegényt, valamelyik rozsólis-gyárból, nyakába akasztott zöld szalagos gitarral, három cigarárfabrikáns kisasszonyt mulattatva nyomulni a hegyen fölfelé, fején ideális szalmakalap, ideális zöld orleans kvekkere két hátulsó zsebéből egy-egy karcsu liqueros-üveg nyaka néz nagy idealisan elő.

S megy, tolong, egymás hegyin hátán a tömeg, mindenkinek van a másikon mit elménczkedni, a szépek a nem szépeket, a kocsinülők a gyalogjárókat, a kisasszonyok a szolgálókat, emezek viszont amazokat, az útfélre kuporodott cigányok pedig minden embert megilletnek tréfás észrevételeikkel, s hogy

viszont minden embernek legyen kit kigúnyolni, egyetlen egy ember baktat a hegyről lefelé, bizonyosan valami magyar színész, ki nek ma épen próbája van, s azért kénytelen bemenni. Ernek aztán kijut minden nyelvtől:

— Nincs már hely a Svábhegyen, vissza kell menni.

— Ez már kimulatta magát.

— Csak a zsebkendőjét felejtette otthon, azért megy vissza.

— Haragszik érte, hogy mi kijöttünk.

— De bizony vendégeket vár ki a hegyre.

— Csak azt akarja : hogy sokan megnézzék. S több efféle mindenféle hangzik a szerencsétlen után, ki folyam ellen merészel úszni.

Feljut azonban egyenként minden csoport a vezérhalomra. A becsületes krisztinavárosi bádogos meglátja ott a legelső házat.

— Nini komám, ezelőtt húsz esztendővel ez sem volt itt. — Nem ám. — Térjünk be egy pohár serre. Betérnek, ott beülnek egy szegletbe, s késő estig ki sem mozdulnak onnan.

A két timárlegénynek még nincs elég távol a hely. Tovább viszik a hordót még egy fél mérfölddel, a budakeszi erdőben végre

megállapodnak vele, s hozzákészülnek a sütéshez főzéshez. A tűz megvan, a hús a bográcsra, de sőt elfeledtek hozni.

Azért az egyiknek megint félmérföldet kell visszafelé gyalogolni, s mire visszajön, az eledel korommá van égve. De annál jobban lehet majd rá inni.

Az emberséges családapa is fölért már a hegyre, alig birva felesége után czepleni a kis fiút és kis kutyát, míg az unokaöcs karján úgy sietett a menyecske, mintha szárnya volna.

Végre utolérte őket, a lelkét is majd kiadta már.

— Hát a kis kutya hol van? — kérdi tőle a menyecske hátrafordulva.

Hát a kis kutya sehol sincs; a bizony kihúzta a fejét a madzagból, s tudja kő hová szökött el.

— Pamina! kiált ijedten a családapa, pisz, piisz Pamina! ta ta ta Panima! s azzal nyargal vissza a néptömeg között, füttyöngetve, kérdezősködve, kiabálva, végre megpillantja a kutyát, a mely oktalanállatképen gazdáját elvesztve, minden emberhez szegődik, s ha egy helyről elrugták, a másik lába alákerül, pajkos

fiúk kövel dobálják, a kutya beleugrik az árokba, a családfő utána, ott elfogja a térdig érő sárban, s viszi vissza nagy diadallal az ölében.

— Itt a kutya — szól megérkezve feleségéhez, ki azalatt letelepedett egy bokor árnyékában az unokaöccsel.

— Hát a kis fiú hol maradt? — kérdi akkor a nő.

— Hát nincs itt? — kérdi az apa elijedve.
— Hisz veled volt.

Nosza még egyszer vissza a publicum közé.

— Ferkól fiam Ferkócskám, nem látták a fiamat? — kiabál a családapa, lőt fut minden fiú után, sír, kiabál, káromkodik, innen oda, onnan amoda utasítják. Van a ki azzal vigasztalja: hogy talán az árokba esett s agyonütötte magát, vagy a cigányok lopták el, mintha nem volna nekik maguknak is elég; végre a kétségbeesés minden phasisain keresztül vergődve, megleli a gyermeket egy mézeskalácsos sátora előtt, s örömeiben kardot puskát vásárol neki, s felnyalábolva ölébe, nagy meglelégedéssel viszi vissza a porontyot feleségéhez; azaz hogy vinné, de nem tudja: hogy merről jött, majdan útba igazítják, ek-

kor meg nem találja a bokrot, a hol a feleségét hagyta, végre megtalálja a bokrot, de a felesége már nincs ott; erre megint új lőtás futás, kérdezősködés következik, a melynek azután késő estig nem is szakad vége.

A teuton Thalia vándor papjai is eljutottak már Stiglicz úr nyári lakáig, s messziről hangosan elkezdenek énekelni valami paródiából, hogy jöttüket előre észrevételessék. Azonban senki sem jön elfogadásukra.

A mosolygó arczok elkomorulnak.

Odamennek, az ajtókat zárva találják.

A jelenet tragikaivá kezd lenni.

Zörgetnek, a zörgetésre három mérges szelindek, s egy még mérgesebb majorosné jelenik meg, ki is tudtukra adja : hogy Stiglicz úr épen most ment csak el hazulról.

— Hová?

— A disznófőhöz.

— A disznófőhöz! új remény, megyünk oda.

És mennek a disznófőhöz. Az oda jó fél óra járás. A hőség megaszalja az embert odáig. Végre odaérnek, kérdik Stiglicz urat az ismerősöktől.

— Ebben a pillanatban ment el innen.

- Ejnye, ejnye, nem mondta hová?
- De igen, Savanyu uram majorjába.
- No hát csak vissza hegynek föl, Savanyu uramhoz!

S ismét új remény éleszti a küzdőket. Egy órai kitartás után tengeri istenekké izzadva jelennek meg Savanyu uramnál, az savanyuképen viszonzoz kérdésükre: Herr von Stiglicz már nincs itt, öt percze hogy elindult Budára, ha sietnek még utolérhetik.

A hat diák zsebét ezalatt fúrta a hat huszas; a mit csak az uton elől-utól találtak, mindent meg akartak venni. Hogy adja ezt a ludat? hogy adja ezt a kulacsot? hogy adja ezt a kutyát? Ezt vegyünk, — ne azt vegyünk, végre megvettek egy kosár éretlen cseresznyét, azután bementek valahova aludtтеjezni, az útban valami olasz czirmos czukorsüteményeket árult, kaptak rajta. Tovább menve tanácsosnak találtatott a borral való megismerkedés, s hogy a mulatság vége tökéletes legyen, utoljára neki ültek serezni.

A boldog család azonban kikeresett magának egy szép árnyékos helyet, a kalapokat, kendőket felaggatták a bokrokra, a csirkéket leölték, tisztogatták, az apró nép targallyat

keresett a tűzre, mindenki commoditásban tette magát; s midőn már elhelyezték volna magukat, jön egy hórihorgas ember nagy furkósbótjával, s rájuk rivall:

— Itt nem szabad letelepedni!

— Hát már miért nem?

— Mert oda van írva a tilalomfára : hogy a bemenet tiltatik.

— Már az más, akkor megyünk odább.

A kalapokat, kendőket azzal ismét leaggatják a bokrokról, a félig főtt ételt edényestül odább viszik, keresnek más helyet, raknak új tüzet, s ismét sütnek főznek, jól mulatnak. Ismét jön egy furkósbotos ember.

— Tán biz itt sem szabad lennünk? — kérdik tőle elförmedve.

— Dehogyan nem, felel az jámborul; hisz ez a tehénlegelő, s azzal jön vagy hatvan mindenféle szarvasmarha a boldog család tanyája felé, szép csendesesen legelészve.

A két vargainas pedig megsejtett egy vad cseresnyefát, melynek akkora a gyümölcse, mint más cseresnyének a magja, s fel is kapaszkodott rá szépen; de még része sem lőn benne, midőn megjelenik a fa alatt valami széleskalapu sváb, s nagy mérgesen rájuk kiált: gyer-

tek csak le ti ujmódi seregélyek, s azzal le-
húzza lábaiknál fogva a ficzkókat, s végig keni
mogyoró-májjal.

Ezek akkor nagy dühösen elfutnak a Norma
fáig, ott azt a mulatságot gondolják ki : hogy
nagy félmázsás köveket hengeritének alá a
gyepes meredeken.

A meglódult kő, mint az ágyugolyó vágat
alá, tiz, husz ölet ugorva, a hol valamiben
megakad, s derékban törve ketté a fákat, a
miknek neki megy, némelyik félreiramlik, s
nagyot kanyarodva gurul alá felé, felfutva a
tulsó hegyoldalra.

A ficzkók nem törődnek vele : hogy ott
alatt a völgyben emberek járnak, a kik károm-
kodva fenyegetölöznek rájuk, még egyszer há-
tulról nyakon csípi őket valami erdőkerülő
forma ember, s elkezdi pofozni két oldalról, a
kölykek erre megriadnak s neki futnak a me-
redeknek, a ki pedig ott megindult, nincs mód
hogy megálljon, mig le nem ért, hanyatt hom-
lok lejutva, ott vár rájuk még csak a ne mu-
lass, a boszontott sétálók kézről kézre adva
döngetik, a mig érhetik, akár merre futnak,
még az is püföli őket, a ki azt sem tudja, mit
vétettek.

A szerelmes poéta is megindult kedvesével, virágokat szedni, a kedves hófehér kezét össze-
csipte a csalán, hanem szedtek aztán egy oly-
lyan kazal pimpimpárét és bagolyborsót, hogy
ha mind bokrétának kötnék, elég volna egy
világhírű tánczosné utolsó fölléptére.

— Ah hogy szeretem én a fülemüléket,
mond a kedves.

— Én is — szól a poéta.

— Bár csak foghatnánk ma egyet.

A poéta azt hiszi : hogy az igen könnyű
dolog.

— Nini, ott mozog valami a levélen.

— Odamegyek és leboritom kalappal.

— Bárcsak fülemüle volna.

— Bizonyosan az, mert zöld.

— Csendesen lépjen, hogy el ne repüljön.

Itt van, meg van, nem repült el.

A kedves a kalap alá nyul, s azzal sikoltva
kapja vissza kezét, eldobva a megfogott
tárgyat.

Biz az egy kis leveli béka volt.

— Hol mulatunk ma? — kérdi a két dandy
egymástól.

— Én a fácánba megyek, ott jól főznek.

— Fi donc, ott sok csöcselék van. Magam báró Sehelsemlakyékhez fogok menni.

Ott elválnak, az egyik félremegy a berekbe, lefekszik a fübe, előhúzza a zsebéből Léliát, egy kiflit, egy jó darab salamit s elkezd belőlök jóízűen falatozni, nem ugyan Léliából, azt csak a feje alá teszi, s nagyot alszik rajta.

A másik dandy ezalatt lemegy Goromba János csárdájába, a hol az asztaloslegény vörös rákká tánczolta magát Dulcineájával együtt, s jóízűen engedi magának esni a hat krajczárost.

E közben az asztaloslegény hintázni viszi imádottját, egy lakatoslegény is odavetődik, az is hintálni akarja, egyik sem enged a másiknak, a hintát előre hátra ránczigálják, egyszer a lány hanyatt kifordul belőle, s ijedtében és szégyenében legottan elájul.

A dandy menten odaszökik, hogy míg a két vetélytárs imádó egymást döngeti, az elájult szépséget magához térítse; ez azonban, a mint a lovag odaér, sikoltva felugrik, s végig karmolja a galant férfi arczát, míg a sikoltásra figyelmessé lett ellenséges felek, egyszerre kibékülve egymással, az intervéniaált félnek ro-

hannak, s megfogdosván ellökdösik az ingyen publicum nagy mulatságára.

-- Pesten jártam iskolába kukk! az idealis rozsolisfabrikans-legény most már ötvenszer énekli végig ezt az igen szép nótát a szivar-gyártó kisasszonyoknak, kiket mindez nem gátol, hogy egy vak verklis mellé letelepedjenek, s azt liqueurrel és szivarral megkinálván, egy polkát csavartassanak általa, melynek hangjára az idealis galan, most már comicumra térve által, sóló tánczol végig a göröngyön, nyakába vetett guitarján accompagnirozva a kintornának.

Este felé a szél megáll, s mint ilyenkor szokott lenni, közelgetnek az udvariatlan, kíméletlen lomha felhők, egy-egy pár nagy csepp, mely az emberek orrára esik, jó eleve figyelmezteti a népséget, hogy meneküljön, ki hova tud, mindenünnen van lótás-futás a házak felé, a férfiak kendőbe takart kalappal, a hölgyek fejükre hajtott viganóval menekülnek.

Egyszerre megered a zápor, az ember sem eget sem földet nem lát, a közhelyek tele vannak sopánkodó, esőverte néppel, egyszer-egyszer jó még nagy futva valami bőrig átázott

mulatozó, a kinek azután senki sem akar helyet adni.

— Jaj a czipóm, jaj a kalapom, jaj a nagykendőm, jaj a cziczruhám! hangzik mindenünnen a jajveszékelés, a jobbvériü faj kaczag és nyihorog, az epésebb káromkodik, egy-egy bennszorult kótyagos ember veszekedik mindenkivel, s végre hogy teljes legyen a zavar, valaki bejö azzal a hirrel: hogy a városban tűz van.

— Hol? merre? kiáltozzák, de azt senki sem tudja; hanem a félrevert harangok szavát jól ki lehet venni. Most aztán igazán elől tűz, hátul víz.

Az aggodalmasabb rész az esőszakadás közepett elkezd hazafelé futni, a többi csak a zápor szűnését várja.

A tűz Budán van, és Budán egy lélek sincs otthon, a ki oltaná, Pestről kell még fecskendőket is átvinni, mire a segély megérkezik, már az ötödik ház is leégett.

A népség ezalatt hullong haza.

A boldog családapa épen akkor ér oda, mikor már a házat eloltották. „Hanem azért jól mulattunk“ mondja magában.

A két timárlegény túltevéen a félakós hor-

dócska tartalmán, haza felé indult, felmászott egy hegyre, legurult egy völgybe, ott szépen elaludt, csak másnap délben ébredett fel. Hanem azért jól mulattunk.

Az emberséges családapa is föltalálta végre fiát, kutyáját, feleségét és unokaöccsét, valamennyit igen derangirt állapotban. Hanem azért jól mulattunk.

Thalia vándor papjai ismét egy perczcel később érkeztek Stiglicz ur budai lakára, mint az onnan eltávozott, ezuttal Bécsbe utazván a gőzösön. — Hanem azért jól mulattunk.

A szerelmes poéta is hazavetődött kedvesével együtt, agyonázva; két hétig feküdt mindakettő hagymázban a meghülés miatt. Hanem azért jól mulattunk.

A két dandy ismét találkozáék a hegy alatt térdig sáros fehér nadrágokban. Mindkettő kifogyhatlan volt élvezetei magasztalásában, egyik báró ez amaz lakomáját dicsőíté, másik a szép társaságot, melyben forgott.

— Hát ez a fél kifli a zsebedben?

— Ah a kis baronesse dugta oda tréfából.
És ez a karczolás arczodon?

— Egy rózsabokortul kaptam, melyről a

szép contessenek egy cameliát akartam le-
szakítani.

Fölségesen mulattunk.

A két vargaines is hazavergődött a szó tel-
jes értelmében, még hazáig sem maradhattak
szárazon. Felkapaszzkodva egy bérkocsi bak-
jára, onnan ostorral verettek le, s hazajutva
mester uram producálta magát rajtuk a hede-
gülésben. Hanem azért jól mulattunk.

A hat diák iszonyu tengeri-betegségeket
állott ki hazáig, otthon valamennyibe herbatét
töltöttek, s talpaikra mustárt kötöttek. Hanem
azért jól mulattunk.

Az asztaloslegény elköltötte félévig gyüj-
tögetett pénzét, az óráját összetörték, szeretője
viganója tönkre ázott, selyem kendője elveszett
az uton, czipője a sárban elmaradt. Hanem
azért jól mulattunk.

Végül marad a Krisztina-városi bádogos
mester, Ferencz-városi rézöntő komájával, ők
reggeltől estig ott ültek egy szegletben, meg-
várták míg elmúlt az eső, akkor hazafordultak
szépen. Bizony husz esztendő alatt sokat vál-
tozott ez a Svábhegy, kár hogy odább is nem
tekintettünk, szólt az egyik a másikhoz. Hanem
azért jól mulattunk.

Az eső elállt, — az ég kitisztult, — van csillaga a földnek is, — távol Budapest lámpái ragyognak, — a közelben a tündéries fénybogarkák, — a távolból enyészetiesen hangzik az ének :

— Pesten jártam iskolába, kukk!

V I O L A N T A .

Robert, Apulia és Calabria fejedelme, kit kora Guiscard mellék névvel tisztelt meg, mely barbar normán nyelven annyit jelent, mint „ravasz“ egy este mélézva könyökölt salernoí palotája erkélyére s az alkonyfényben aranyat játszó tenger tükrére bámult.

Bizonyosan arról gondolkozott, hogy e tengeren túl van egy nagy gyönyörű ország, hajdan hősök és félistenek hazája, mostan pedig a borostyánág letéptelenül zöldül abban.

Guiscard Robert nem született trónon, szegény nemes lovag hét fia közül jó kardja hegyével szerzett magának két országot és érdeemesnek tartotta magát a harmadikra is. Az a

harmadik pedig Görögország volt. Csak egy tenger választja el Apuliától. — Inkább összeköti, hogysem elválasztja.

Nem tudnak már harcolni az óvilágban; nem ért már a kardhoz senki a normanon kívül: egy-egy csapat norman vitéz keresztül járja már, merre neki tetszik az egész világot s a hol megkívánja, ott üti fel trónját; norman uralkodik az ultima Thulén, Nagybritanniának ködös szigetein, norman ur parancsol Latium classicus földén. Hová ne mehetne még?

Pedig szinte kezében volt már az a szép ország, második Romájával a Bosporus partján, egyik leányát Michael görög császár fia Konstantin jegyzé el nőül, midőn egyszerre egyet rendült a világ, a Dukas császári család lebukott trónjáról; egy jövevény, Alexius ült fel arra; a császári család utódai elhullottak, vagy örökre hallgató börtönökbe lettek zárva s Guiscard szemei elől szétfoslott Byzancz ragyogó képe, mintha csak a fata morgana mutatta volna azt neki a tenger felett; melyet egy felhő árnyéka elrombol.

Guiscard merengve nézte az örök háborúsú tengert, mely nem unja meg egyforma

apálylyal dagálylyal számlálni a napokats nem jut eszébe neki egyszer elfoglalni egy-egy nagy országot a földből, mikor annyi ereje volna hozzá. Ekkor egy embert látott Robert a part hosszában sebesen szaladni, ki a fal széléhez érve, egy perczig megállt, mintha imádkoznék s azzal sebesen a tengerbe veté magát.

Robert hirtelen parancsot adott, hogy menjenek utána s fogják ki őt élve. A parancs híven teljesítve lön; az öngyilkos néhány percz mulva a fejedelem előtt állt, ki tőle kíváncsian kérdezé:

— Miért akartad magadat előlni?

— Mert nem találok semmi jót ezen a világon.

— S mi rosztat találsz a világon?

— Épen azt, hogy semmi jó sincs benne. Ok nélkül szerencsés, ok nélkül szerencsétlen az ember. Koczkajáték az élet; a halál legalább nem az, mert azt magunk is adhatjuk magunknak.

— Te bizonyosan manichaeus vagy, hogy így beszélsz. Ki mit szenved, arra mindig okot adott; szenvedéseinek vagy elébb, vagy később maga rakta le alapját, de arról örömet elfelejtkezik.

— Én nem tettem semmit azok ellen, a kik szenvedéseim okozták; jámbor kereskedő voltam Byzanczban; sem barátságom, sem viszállyom nem volt nagy urakkal soha; és még is Alexius császár katonái házamra törtek, éjnek idején, mindenem felprédálták, én magam álöltözetben futottam ki egyik kapun, feleségem, fiam és növendék leánykám a másikon; csak annyit mondhattam nekik, hogy Salernoban találkozunk, és ime most vettem a rossz hirt, hogy családomat útközben elfogták, fiamat, nőmet megölték, leánykámat Komnén háremébe vitték, és mind ezt mi bünömért? — Csupán azért, mert arczom hasonlít a megölt Michael császáréhoz . . .

Guiscard szemei egy pillanatra örömvillanással szikráztak e szónál; azután nyugodtan monda a boldogtalannak.

— Valóban elég okod van rá, hogy magadat elöld; — de ne öld el magadat. Tedd és mondd azt, a mit én parancsolok és én kincseket adok neked elvett jószágodért, boszút állok megölt családodért, visszaszerzem elrabolt leányodat, bárha a hebdomon palotában tartás is öt fogva

II.

Másnap trombita harsogás mellett hirdetésként a fejedelem heroldjai; hogy az elűzött Dukás Mihály, görögök császára, menekülve érkezett Guiscard udvarába, s az udvari népnek azon érzékeny látvány jutott, hogy bámulható, mint lép a fájdalomtul roskatag férfi, a görögök császára, egy vándor botra támaszkodva, Guiscard trónja elé, ki eléjétárt karokkal lép le hozzá s bibor palástját a jövevény nyakába akasztva, felvezeti őt trónjába, leülteti maga mellé, s megcsókolva a szomorú férfi homlokát, könnyező szemekkel átöleli s édes testvéreinek nevezi őt, s azzal kirántva győzelemmel ismerős kardját, haragos esküvel fogadja, hogy letöri a bitorlók hatalmát s vissza ülteti a boldogtalan császárt elvesztett trónjába.

Elmondá hivei előtt, mennyit szenvedett ez ősz monarcha? minő csodák között menekült meg? hogy látta híveit egyenkint elhullani, s a mi még jobban fáj, csoportostul elpártolni oldala mellől? mily rémek közt rejtőzött itt amott; hogy költötte saját halál-hirét, hogy ölte meg az árulót, ki őt üldözői kezébe akarta szolgáltatni s annak fejét adta át saját

magáé helyett és felvette saját fejének vérdíját. Másszor pánczélostul úszott egy sebes folyamon keresztül, hogy megszabaduljon, s végre mint közhajós menekült Italiába egy olajhordó hajón.

A normanok nagyjai hódolattal fogadták a férfit, kit Robert koronás fővel, bibor palástban hordoztatott végig Apulia minden községén s ő maga fegyveresen lovagolt annak diadal kocsija mellett s buzdítá a népet, mely virágokkal hinté a nagy császár utját, s üdvözlő énekekkel fogadta kapui előtt.

Robert mindenütt, a hol emberi szem látta, tisztelettel és hódolattal kíserte — a báb-alakot, melyet önmaga öltöztetett fel császárnak; hivei előtt kezét szorongatá, arczát megcsókolta; ha hozzá ment, előbb engedelmet kért a megjelenetésre; a püspököknek intést adott, hogy a templomokban imádkozzanak a császár életéért s ő maga is jelen volt az imán, s a pápa előtt térden állva könyörgött könyekkel szemében hű barátjáért, a szerencsétlen uralkodóért, hogy segítse azt trónjába vissza, buzdítsa fel hatalmas szavával az olasz népet ez égrekiáltó jogtalanság megboszulására; míg másfelől tele marokkal szórta a pénzt, és

tele szájjal a fényes ígéretet, hogy fegyveres hadat gyűjtsön.

Mikor pedig azután egyedül voltak, akkor Dukász Mihály letevé bibor palástját s állva fogadta az asztalánál ülő Robert parancsait; ki nyomrul nyomra közlé vele tervét, az első partraszállástól, egész Byzancz ostromáig. Az utolsó szó pedig az volt: és akkor midőn elfoglaltam számodra a keleti trónt; — vissza térsz ismét házadba és lészesz a mi voltál: nem, a ki viseli a bibort; hanem, a ki méri azt singgel.

III.

Két évig gyűjté a fegyveres hadat Robert Görögország új császára ellen, a régi nevében; két év után harminc ezer harczos férfi szált Otrantonál hajókra, azok között ezerháromszáz norman vértés lovag, a sereg magva és színe.

A fejedelem legjobb két alvezére is vele ment, az egyik volt elsőszülött fia Bohemund, a másik: hős neje Gaita.

E hölgy férjétől tanult harczolni. Ő is, mint Guiscard, egyik kezében a kelevézzel, másikban a karddal rontott az ellenség közé,

s ha nem látszott is ki egy fejjel az egész hadrend közül, miként férje Robert, de kihalatszott a csatarobajból csengő aczélhangja, a mint a viadal közepett lelkesülésre buzdítá a csapatokat; egy Pallas istennő; nem az a Pallas, a ki a himzést és szövést feltalálta; hanem az, a ki az Ilias harczaiba pánczélos kebellet szállt le.

Ott, hol Apulia és Epirus partjai annyira megközelitik egymást, hogy két fejedelmi kalandor, Pyrrhus és Pompejus hidat vélt verhetni a tenger fölött, egyik országtól a másikig, ott szállítá keresztül százötven gálya Guiscard seregét Görögországba.

Byzanczban jól tudták, hogy Robert támadó haddal jön, egy ál-Michael császárt hozva magával és azért még sem állt senki ellene sem a vízen, sem a parton. A szigetek, a partvárosok mind meghódoltak Robert neve előtt, s nem állt előtte semmi akadály többé, mint csupán Durazzo, Görögország déli kapujának kulcsa.

Hanem e kapu jól be volt zárva előtte. Albanok és macaedonok védték a bástyákat, a kik még nem feledték el, a mit Nagy Sándor idejében tudtak, sőt tanultak is még hozzá va-

lamit : a görögtüzzel bánást. A görög jól tudott harczolni a falak mögött.

A normanok kegyetlen leczkéket kaptak tőlük a hadtudományból. Megismerték a veszedelmes onagert, mely mázsásköveket hajgált sátoraik közé, a mérges scorpiót, mely ezer ölnyre elröpíté a nyíl-vegü kópját, s keresztül fúrta azt minden paizson, pánczélon; a sornyilazót, mely egyszerre ötven nyilat lött ki egy irányban a támadó ellenségre, hogy az soronkint esett el; köfáltörő kosaik munkáját meghiusítá az ércz holló, mely a faltetejéről lenyult s a faltöröt felkapta, néha magát a buzditó vitézt is felragadta tiz ölnyi magasra s onnan hajítá ismét vissza; roppant ostromtornyait a bástyák mellett égette össze a görög tűz a bennlevő harczosokkal együtt; — majd Epirus régi istenei is segítségükre jöttek a megtámadtaknak; azok a nyilak, mik Niobe büszke fiait egy nap alatt leölték, tizezer bajnokot fektettek le dicstelen sirba a kalabriak közül; ha ugyan volt, a ki eltemesse őket, míg haragos Aeolus derült nyár derekán olyan hóförmeteges zivatart hozott a barbarok hajóhada ellen, mely azokat szanaszét zavarta, egy részét az átkozott acrocerauniai sziklák közé

verve, hol Horácz megénekelt monstra nantiait hányja fel a háborodott tenger; a megmaradt rész ziláltan jutott a görögök segélyére siető velencei hajóhad torkába; hol a szakálltalan ifju, Bohemund, két napig védte magát a félelmes uszó várak ellen; a második nap zsákmányul engedte hajóit a győzteseknek s vesztett dicsőséggel menekült a partra.

Guiscard később keserves kamattal fizeté vissza a fényes republica úszó várainak e rozszolgálatot, hanem ezuttal el volt zárva az utja még a visszatérhetéstől is.

A dombról, melyen sátora állott három elenséget látott. Elötte az ostromlott város állt, megközelíthetlen bástyáival, miket elszánt, ravasz ellenség véd, mögötte a tengeren Velence hajói hosszú félkörben; az ő rabgályáit vontatva maguk után, és jobb felől a hegyek utjain látta alá szállani Komnén Alexius császárt hetvenezernyi haddal; míg a negyedik ellenség, ez a láthatatlan, a dögvész, ott dúlt tábora közepén.

És a harc sem volt igazságos, melyet kezdett; a császár, kinek nevében fegyvert kötött, csak egy elcsábult kalandor; a zászlóra irt jel-szavak jelentése hazug; a harckialtás, mely

a csatában hangzik, üres ámitás — és Guiscard még sem veszté el lelkét.

Midőn meglátta a görög császár kibontakozó hadseregét; középen a hirdetett varagerek hada, (az északi zsoldosok, egyedüli féltelmes ellenei fajrokonaiknak, a norman vitézeknek, az első sorban kívántak harczolni); oldalt Thracia manichaeus hadai s a szövetséges török szultán lovas ijászai, mind harczhoz szokott nép; nem az elpuhult görög faj; akkor Guiscard lerontatott minden hidat, mely háta mögött volt : senki még csak ne is gondolhasson a menekülhetésre.

És akkor felállítá seregeit a görög császár hadaival szemben. Csak annyit mondott nekik, hogy itt e helyen harczolt Caesar és Pompéjus a világ uralmáért, Caesar helyén most mi állunk; Pompéjus helyén áll Komnén!

IV.

Komnén Alexius leánya Anna; a ragyogó tollu historia-író azon nap éjszakáján, melyen császári atyja seregei Durazzo mezején tábort ütöttek, négy követet küldött Guiscard táborába. Kettő titokban jött, kettő nyilvánosan.

A két követ, ki ünnepélyes szertartással jött a táborba, a fejedelemnek hozott alkudozási ajánlatokat; olyanokat, minőket görögök szoktak szemközt álló ellenfeleiknek tenni; nem felelős személyek szives ígéretei az egységre oly főszemély nevében, a ki azokat majd meg fogja tagadni; homályos, jobbra-balra magyarázható föltételek, miknek értelme más a győztesre, más a legyőzöttre nézve, furfangos kérdések, miknek nincsen egyéb czéljük, mint fogyasztani az időt, s az ellenfél szivét oktalan reményekkel el puhítani.

A két követ a császári hölgy kegyeinek nagyobb bizonyosságaul egy nagy becsű ajándékot hozott urnőjétől: Komnéna Anna kedvencz énekes leányát, egy fiatal tizennégy éves gyermeket, ki a byzanczi udvarnál növekedett; mindenkitől bámulva és csodálva.

E lyánka neve volt *Violanta*.

A fiatal rabnő arcza, termete oly elragadó szép, éneke oly búbajos, hogy a byzanczi udvar hizelgő nyelve „muzá“nak nevezte őt el, s hire nagyobb volt, mint a mai kor énekesnőié, a mivel nagyon sok van mondva.

Anna Guiscardnak ajándékozá a drága kin-

cset, melynél becsesebb drága köve a byzanci udvarnak bizonyára nem volt.

Ismerte-e Guiscard a classicus kor költőjének mondását a görögök veszélyes ajándékairól? vagy csak ösztöne súgta meg neki, hogy határozott válasz helyett azt izenje a császári hölgynek, hogy majd a holnapi reggel meghozza válaszát az alkudozásra?

A másik két követ közül pedig az egyik Guiscard nejét Gaitát sietett alattomban figyelmeztetni, hogy férje Robert ez éj magányos óráit egy fiatal rabnő társaságában fogja tölteni, míg a második az ál-Michael császáral tudatá, hogy elveszett leánya itt van, itt Guiscard táborában, az ő sátorában, az ő karjai közt.

Violanta az ál-Michael leánya volt.

V.

Guiscard maga elé ülteté a leánykát s hallgatá annak énekét s bámulá ártatlan arczát.

Mind a hang, mind az arcz, olyan volt, mint az angyaloké az égben.

Az a tiszta mennyei hang, mely az ezüst haragnál csengőbb rezgéssel tört az ég felé, áthatá a kemény harczos szívét; lelke megsze-

lidült, felmagasztosult e bánatos danáktul, s a mint ott ült a leányka a vezér pánczélfedte térdén, ezüstös lyráját pengetve gyöngéd ujjjaival, selyemszöke hajfürtei ártatlan arczát beárnyékolták; tiszta kék szemei gyanutlanul s félelem nélkül tekintének néha a férfira; Robert úgy szánta ezt a gyermeket magában.

Hiszen oly ártatlan volt még, hogy félni sem tudott tőle, s arcza el nem pirult, midőn a bajnok ércz karja karcsu derekát átölelte.

Künn a sátor két oldalánál, a deszkák hasadékain át két sötét alak leste minden mozdulatát Robertnek; egyik Gaita volt, a szerelemföltő asszony, másik az ál-Michael, a boszuálló apa.

Guiscard szeliden simogató végig Violanta selyemfürtös fejecskejét; elénekelteté újra, meg újra maga előtt azokat a bűvös bájos dallamokat, miket az angyalok zsolozsmai közül lestek el ihlett álmjárók; s nem sejté, hogy e pillanatban úgy ül két megásott sir között, hogy csak egy szédülés kell rá, hogy vagy egyikbe, vagy másikba belebukják.

De Guiscárd nem szédült el. Ott ringató térdein az éneklő szép leánykát; simogató lágyfürteit, megcsókolá szeliden, ovatosan roszban-

tudatlan fejecskéjét; s valami oly mondhatlan édes, magasztos gyönyört érzett abban, hogy e virágot így nézheti, és nem vágyik azt leszakítani; nem volt ez érzésben semmi földi eszme.

Végre elálmosodott a gyermek; dalai elfogytak, gyöngye keze kifáradt a lanton, Guiscard megcsókolá alabástromhomlokát s azt mondá neki :

— Menj anyádhoz. „Gyermek vagy még. Menj játszani.

És elküldé Violantát neje sátorába.

Guiscard Robert e szóval két kard élet fordította el szivétől; két olyan kardét, mely az utolsó csapásig ő érte fog küzdeni most az életre halálra menő harcban.

VI.

Hajnal előtt, még az éj szárnyai alatt jött támadásra Alexius serege Guiscard ellen; a jobb szárnyat a lombardokkal vezette Bohemund, a balszárnyat a hős amazon Gaita, a közepén álló norman lovasságot Michael az álcsászár.

Tehát Michael és Gaita!

Ah valóban, Violantának egyetlen egy

könye nagyobb teher lett volna ez órában Guiscard Robert fején, mint Alexius császárnak egész hadserege! De e köny nem hullott ki, és Guiscardnak oly két hőse volt ott, a ki elszánta magát kihulló vérével bizonyítani be e napon, hogy leghűbb hive volt a fejedelmeknek.

Csak e szóért : „gyermek vagy még, menj játszani!“

Az első roham veszedelmesen rontá meg Guiscard hadrendjét; a gyáva lombard had elriadt a kemény varaeger-csapat kettős fejszéitől, mik elől nem védett sem paizs sem sisak, s azok futva rohantak a tenger part felé, hol a velencei gályák balistái kilőtt gerendáikkal fogyaszták a futó hadat; míg Gaita a török ijászok ellen intézett rohamban egy nyillövést kapott, hogy ezüst pánczélján végig csorgott a vér.

A hős delnő nem rettent vissza kiomló vére látásától! Férfjének inte lobogós kopjájával:

„Robert! itt van a percz; melyben megértünk a diadalra, vagy a dicső halálra!“ s azzal kopjáját előre szegezve a török lovaság tömegébe rohant elszánt kísérőivel; ott lehetett látni sokáig villogó pallosát, fehér sisaktollá-

nak repkedését, a porfelleg el-eltakarta őt Guiscard szemei előtt.

Guiscard szemeinek nem volt ez órában könye. Nyolczszáz norman lovas állt mellette, kik a harczy zajban még meg nem mozdultak; azoknak közepén koronás fővel, lobogós kopjával az ál-Michael, Violanta atyja.

Most; miként szoká a válságos perczekben, elveté Robert paizsát kezéből, baljába fogta a dárdát; jobbja a pallost s azzal megfuvatá a rohanót a görög tábor közepe ellen.

Egy percz alatt el volt döntve az ütközet; az a nyolczszáz norman lovas legázolta a varagerek veterán hadát, szétszórta a görög császár ezüstös kíséretét; senki sem birt velük szemben megállani.

Guiscard legelől járt az öldöklők között; tüzsarkantyu volt lelkében az a gondolat, hogy a görögök császárját személyesen találja meg a harczban.

A mint e zajban szétekinte, bámulva látta hogy ama fejedelemnek öltöztetett alak, az a Michaelnek nevezett álczár; aranynak hazudott koronájával sisakja fölött, még rajta is tesz; valóban úgy harczol, mintha igazán Michael volna, ki országát vissza foglalni jön.

Ime az álczár szerencsésebb volt Guiscardnál; mert ő rátalált a csata hevében az igazi császárra. Alexius összecsapott vele. És az ál-Michael kopjája kiüté a sisakot a császár fejéből, véres nyomot hagyva halavány homlokán. A császár megfordul és sebesülten fut; kísérő hívei testükkel védik a menekvőt, míg az álczár végre tépett bibor palástjában tört koronájával, sebektől ellepve hanyatlik lováról alá.

Robert ádáz erőszakkal tört magának utat hozzá. Mire odaért, a férfi haldoklott.

Oda emelteté magát Guiscardhoz s töredezett szóval rebegé néki utolsó fohásza erején:

— Robert; én voltam Violanta atyja; — légy ezután te az, — „gyermek még, hadd játszóék“

És azzal megszűnt beszélni örökre.

A görög had futott már mindenütt, szét-szórva, eltiporva; de a diadal-kiáltás közepett hallani kellett Guiscardnak a kürtök gyász rivallását, mik hirdetétek hogy hős neje Gaita, a diadalmas ütközetben elesett.

Guiscard nem találta őt életben többé, mire odaért, a bátor asszony kilehellte férjéhez halálig hü lelkét; hanem haldoklása alatt

kiomló vérébe mártott újjával e nevet írta fel fehér palástjára : „Violanta“.

Ekkor tudta meg Guiscard Robert : mi csoda ajándékot kapott ő Komnéna Annától ; s mit nyert azzal, hogy ezt mondá neki : „gyermek vagy még, menj játszani“.

Igaz, hogy sokat is vesztett érte.

Néhány nap mulva Durazzo el volt foglalva.

A FEJEDELEM BUZOGÁNYA.

(Történeti adoma.)

Történt volt azon időben, a midőn Apaffi Mihály uram ő nagysága atyáskodék Erdélyországban, hogy török zultán ő felsége megszorulván pénznek dolgában, sürgetni kezdé az ő minisztereit, hogy látnának valami olajos korsó után, a melyből még lehetne valamit — ha ugyan nem kitölteni — de épen kicseppenteni.

Nagyvezér Küprili Mehemed uram ő kegyelmessége no ugyan jó helyen kereste a kifogyhatatlan olajos korsót, a mikor Erdélyre vetette szemeit, a holott már akkor nagy szemé vala a dénárnak, s ökröt, lovat lehetett venni egy aranyért.

Csak százötvenezer tallért kért ő nagyságától, ki tudná mikor hátramaradt adó fejében.

Magyar ember fizetni soha sem igen nagyon szeretett, s ezen tulajdonsága által úgy hiszem, legtöbb rokonságot tanusít sok más egyéb nemzetekkel, melyek a fizetést szinte nem számítják a hét fő virtusok közé.

Ezt a jó tulajdonságunkat tanulták el tőlünk legelőbb a mi érdemes atyánkūnai, a körültekintő szász uraságok is, melyet mindjárt példával is bebizonyítanak.

Ki tudná mikor hátramaradt török harácsot semmi sem fődözhetett olyan jól, mint ki tudná mikor hátramaradt adóbeli tartozása a becsületes nagy-szebeni közönségnek; annak-okaért parancsot adott a jámbor fejedelem Naláczi István uramnak, hogy szólítaná meg ez érdemes hazafiakat, hogy emlékezzenek csak vissza : ekkor meg ekkor hogy elfelejtették az adót megfizetni, nem késő ám még most is, sőt inkább elfogadtatik minden időben.

Cibinius, másként Szebeni uram, ki akkori szokás szerint szinte három nevet tartott, egyet a magyarok, másikat a szászok, a latint pedig hivatalos okiratok számára, levén akkor épen Nagy-Szeben polgármestere, közlé az

érdemes tanácscsal az izenetet, az érdemes tanács megkeresése miatt a becsületes czéheket, a becsületes czéhek pedig azt felelték, hogy nem addig van az, hanem:

mivelhogy fejedelem ő nagysága azt a ketős kegyelmet osztá ki, — nem tudván senki kérését megvetni, hogy a míg a szebeni becsületes fehér-cserző czéhnek kizárólagos szabadalmat adott fehér és színes bőrök árulhatására, viszont pedig a becsületes timár czéhnek is adott szabadalmat mindenféle bőrök eladására, e miatt most az érdemes czéhek egymással hajba vannak, mind a kettőnek igazsága levén és felszámíthatlan kárai ebből az igazságból:

tehátlan : méltóztassék a nagyságos fejedelem legelőbb is ezt a difficultást megemelni, mert addig az ideig a belső villongások miatt, melyek napról-napra nagyobb kiterjedést nyernek, a vargák a timárokat, a szücsök a fehér cserzőket pártolván, sőt már a lutheránus és pápista diákok is ezen tárgy fölött véresen összekoczkodván, a tanácsteremben a senatorok egymást kalamárissal fenyegetvén, az egész város fölfordulván, — a kivánt adót beszedni nem lehet.

Ezt a választ szépen megíratta Cibinius uram, s fölküldte a fejedelemnek; Apaffi gondolt még hozzá valamit, s megizente a nagyvezérnek, hogy ezuttal mindent egyebet küldhet neki, csak pénzt nem.

Az izenetvivővel nem tudom mi történt, hanem annyi bizonyos, hogy a mi levelet Apaffi a nagyvezértől ezen tárgyban kapott, abban a legelső sor ezen kezdődött:

„Te kutyahitű!“

A fejedelem nem hagyhatta magán száradni ezt a nevet, hanem tovább adta a „kutyahitűt“ Cibinius uramnak, Cibinius uram pedig kiosztotta azt a timárok és fehér cserzők, s azoknak pártfogói között, a min azok csak még jobban hajba kaptak; s megint csak az lett a véghatározat, hogy fizetni épen nem lehet. — Ezt felelték a czéhek Cibiniusnak, Cibinius a fejedelemnek, a fejedelem a nagy vezérnek, a nagy vezér a zultánnak, a helyett, hogy kiki fizetett volna a hozzá intézett kérdés szerint.

Még egyszer megtette ugyanezen kérdés és felelet az utat Sztambultól Kolozsvárig és Szebenig, és vissza; ekkor azután megdühödött a nagyvezér, s azt írta Apaffinak mérgében, hogy: „ha énnekem még egy mivelhogyot és

tehátlant küldesz levélben pénz helyett, magam megyek hozzád, s azokat hajtom el, a kiket legjobban szeretsz.

Apaffi is hasonló haragba jött Cibinius ellen, mint ő ellene a nagyvezér, s azt ízente neki, hogy ha eljön a nagyvezér, azt fogja mondani neki, hogy a Szebenieket szereti legjobban.

Cibinius haragja nem volt kisebb a timárok és fehércserzők ellen, kiknek tudtul is adá menten, hogy ha a fejedelem kezesül akarja adni a város legtekintélyesebb férfiai, ő a timárokat és fehércserzőket liquidálja, mert azok csinálnak most legnagyobb lármát.

Erre a szóra kissé meghökkentek az illető czéhek, s megkérték szépen Cibiniust, hogy ne haragudjék, hiszen majd kiegyenlitik a dolgot.

Cibinius uram is megnyugtató a fejedelmet azon izenettel, hogy legközelebb egy egész küldöttség élén fog nála megjelenni, s szépen rendbe hoz minden követelést.

Apaffi följegyzé a kalendáriumban a napot, melyen meg kellett nála jelenni a küldöttségnek, s megiratta a nagyvezérnek, hogy ez s ez napon meg fogja küldeni a kívánt harácsot.

A nagy vezér már azt jelenté a zultánnak, hogy a pénz már utban is van.

A kérdésben forgó naptól olyan sok szépet és jót várt mindenki, a czéhek uj kizáró, bezáró szabadalmakat, Cibinius uram nemesi oklevelet, Apaffi kegyelmi kaftánt, Küprili, palotát, lovat, a padisáh talán egypár szép hollandi tulipánt, melyek láttára a halavány szultána elmosolyodják, s egy ilyen mosoly nem érne-e százötvenezer tallért, melybe néhány hollandi tulipán kerül?

A kivánt napon már várta a fejedelem Cibinius uramat, s nagy megelégedésére szolgált, midőn Naláczai István bejelenté előtte a nagy-szebeni küldöttséget.

Tehát hozzák a pénzt.

Az érdeemes polgárok beléptek egyenkint a fejedelmi hallgatás teremébe, helyet foglaltak az ajtó mellett szépen, ki hogy következett, ünnepélyes komolysággal.

A fejedelem egy kicsinyt izgatótnak látszott, hihetőleg azért, mert nem tudta kivenni, hogy melyik a sok közül hozta a pénzt? Talán azt kívül hagyták.

Cibinius uram azonban előlépett, s magát

mélyen meghajtva, üdvözlé a fejedelmet, s torkát köszörülve, mondá:

„Nagyságos fejedelem!”

A képéből, a neki fohászkodásából, még a mentesinórba akasztott ujjából is kilátszott, hogy ez most egy olyan hosszú beszédhez készül, hogy ha én azt mind elhagynám mondani, nem maradna a Decameronban hely a következő novellák számára.

Maga a jámbor fejedelem is sejteni látszott e jelenségeket, mert kétszer is megmondta Szebeni uramnak, hogy: „csak siess fiam azzal a szóval, aztán térjünk a tárgyra!” a mire a derék polgármester megigérte; hogy rövid fog lenni, a mi tőle elég szép ajánlat volt, ha elgondoljuk, hogy fejével majd a gerendát verte, s még hozzá olyan hosszú fekete mentét viselt, a melynek sehol sem volt dereka, de még a térden alul is volt gombolója.

Tehát: nagyságos fejedelem!

Itt azután elmondá Cibinius uram ékes mondásokkal, hogy miféle virtusok ékesítik legjobban a fejedelmeket általánosságban, melyek kiválólag Erdélyországban; — Apaffi közbe-közbe vágott: „tudom, tudom fiam!” végre bezárta a chriát azzal, hogy mindezen

virtusok pedig egyesülten fölhalálhatók Apaffi Mihály uram ő nagyságában: „de már azt nem tudom“, monda rá a jó ur.

Ez azonban még csak a kezdet volt.

Innen eredt a beszéd második fele, hogy im e virtusokból micsoda jók áradnak a fejedelmek népeire általánosságban, és kiválólag a szokokra nézve Erdélyországban.

De már ezt sok volt végig hallgatni, Apaffi hol felállt, hol leült, kinézett az ablakon, meg vissza jött, Cibinius uram mégis beszélt.

— Elég lesz már fiam, térjünk már a tárgyra; — kiálta közbe többször is, a mire a szónok mindig azt mondta, hogy: „igenis nagyságos fejedelem“ és folytatta szépen, a mit elkezdett.

Apaffi egyre nyugtalanabb kezdett lenni; boszuságában egy kalamárist is földöntött, a tinta szétfolyt a padlón; Cibinius beszédjének az sem szakította végét.

— Akartok-e már egyszer az adóról beszélni? — kiálta végre a fejedelem a szónokra.

— Igenis nagyságos fejedelem; — monda Cibinius, és azután hosszasan bemutatgáta;

hogy micsoda nagy károk és hátramaradások származnak a fejedelmek gyöngeségeiből az ő népeikre átalánosságban és kiválólággal a szász községekre nézve Erdélyországban, s apródonkint kisült, hogy Apaffi Mihály uram ő nagysága ezekben is mind bővelkedik.

— Elhoztátok-e az adót? — kérdé végre minden körülírás nélkül Apaffi.

Cibinius térdet fejet hajtott és elkezdett beszélni a nagyszebeni fehércserzőkről és tímárokról, azoknak kettős sérelmeiről, hármashátramaradásairól, sokszoros czivakodásaikról és örökös keserőségeikről, kordován és talpbőrnek az áráról, gubacsról és csáváról, szatytyánról és kecskebőrről.

— Ne beszélj énnekem a te cserzőidről, vargáidról, hanem beszélj az adóról! — ordított végre Apaffi, kirugván maga alól a széket, s öklözve az asztalt.

De Cibinius most még a szücsökről, csizmadiákról is elkezdett beszélni, azoknak a szabadalmairól, országos- és hetivásárokról és bucsuszentelésekről.

Apaffi megerősíté szivét, nem dühösködött, visszaült a székébe, s lekönyökölt az asztalra,

s várta türelmesen, hogy mikor lesz már a mézeskalácsosok, eczetfűzők, vászonfestők s egyéb becsületes czéhbeli polgárok keserveinek vége.

Ezek közben Cibinius uram mindig mélyebben merült az okiratok, országgyűlési törvényczikkelyek, szabadalmak és kegyelmek keresztül lábolthatatlan hinárjába, huzva maga után az egész hallgatóságot. Apaffi még egyszer beleszólt, egy kintszenvedett vértanu türelmes könyörgésével:

— Édes kedves fiam, kérlek téged igen szépen, beszélj már egyszer a tárgyról, elhoztátok-e az adót?

A mint pedig Cibinius uram még erre a szép könyörgésre is azzal válaszolt, hogy elkezdé a Kálmán király alatt történtek krónikáját, egyszerre csak fölugrik Apaffi az asztal mellől, kapja az oldalán lévő buzogányát, s olyat sujt vele Cibinius mentéjére vagy hármat, hogy csak úgy porzik.

— Nesze neked lélek adta fia, a ki csufott üzesz a fejedelmedből.

Naláczi ezt látva, ijedten veté magát a fejedelem elé, hogy haragjának e nem fejedelmi-

kitörését megakadályozza; de csak azt nyerte vele, hogy őt is úgy ütötte hátba a buzogánnyal Apaffi, hogy minden kedve elment a további közbenjárulástól.

A derék szász küldöttek meglátva szónokuk veszedelmét, siettek őt körülfogva, saját természetükkel fölfogni a neki szánt ütlegeket, a miből az lett, hogy mindenki részesült valamiben, a miről e napra emlékezzék; Apaffi saját fejedelmi kezeivel kiverte őket a teremből.

Egy óra mulva természetesen, hogy megbánta és restelte a dolgot; de már biz az megtörtént, s az ütlegeket csakugyan nem lehetett visszavenni senkitől.

A szász küldöttek azonban még azon órában kocsira ültek s elmentek haza Szébenbe; otthon megmutatták a kemény ütések foltjait, melyeket a közügyért nyérének, hozzá téve szomorúan, hogy ezeket olyan kéz osztogatta, melynek még a csapásait is türelemmel kell hordozni.

És határozott általános gyász az egész városra nézve; két hétig betiltatott minden zene és nyilvános multság, mint nagy böjt idején, a templomokban engesztelő áldozatok

tartattak, hogy az Ur szeliditse meg a fejedelem és jobbágjai szívét egymás iránt, s őrizze meg őket minden háboruságtól.

A pénzt pedig még az nap fölküldték Kolozsvárra; ezuttal minden szónoklati mellékletek nélkül.

FECSKE BANDI.

Héj be nagy bolondot tettél akkor Fecske Bandi, mikor leütötted a postalegényt a szeréről!

Postalegény a császár szolgája, postalegény pénzen az ország lakatja; — biz elütik azt a te fejedet. . . .

Rá ismertek a betyárra, üldözőbe fogták; nem érhatték utol; Szellő paripája úgy elvitte azt előlük, hogy a porát sem láthatták.

Kecskemét városában felesége lakott a betyárnak, két szép fia is volt, egyik beszélni is tudott már, a másik még ölbevaló volt; fiatal volt és szép a menyecske; szép mind a két

gyermek; azt mondják, hogy Fecske Bandi igen szerette mind a hármat.

Éjfél tájon zörgettek Fecske Bandi házá-
nak ablakán: „jer az ablakra jó asszony!”

A fiatal asszony felébredt álmából, megis-
merte férje szavát s odafutott az ablakhoz, ki-
nyitotta. Fecske Bandi le sem szállt a lováról,
csak onnan beszélt hozzá.

— Roszat tettem, feleség, leütöttem a
postalegényt az ország uton; üldözöbe vettek,
életemre törnek; most te segíts rajtam. Nem
sokára ide fognak jönni a pandúrok s kérde-
zik tőled, hol vagyok? Feleld nekik: Pesten va-
gyok, vásárolni járok, még tegnap elmentem,
ott találhatnak szállva az arany almában. Áldjon
meg az Isten!

Azzal sarkantyúba kapta paripáját s a sö-
tét utcán elrobogott.

A megrémült asszony alig csukta be abla-
kát, midőn újra csörömpölő lovasok szálltak
le a ház előtt; s zörgettek a kapun. Rekedt,
dörgő hangon kiálta a pandurhadnagy.

— Erzszi hugám, kelj fel, és nyiss ajtót. —
Hol van az urad, a haramia-betyár?

A szegény asszony úgy reszketett, meg az
a kis gyerek is ott a keblén.

— Jó hadnagy úr, nem haramia az én uram, nincs is tegnap óta a kecskeméti határban, mert az ökröket vásáolni ment Pestre, ott van szállva az arany-almánál.

— Erzsi hugám, ne rontsd a lelkedet a zsvány uradért, fiatal vagy, bizony hamar megtalálsz halni miatta; a más büne miatt kárhozol el.

— Én csak nem mondhatok egyebet hadnagy uram; keressék Bandit Pesten; megtalálják az arany-almában, ott volt ő egész nap; tizenkét mérföldnyire van az Kecskemét városától.

A pandurok felkutatták az egész házat, pinczét, padlást; nem találták Bandit, azután hirtelen stafétás legényt ültettek lóra: nyargaljon lóhalálában egyenesen Pestre; minden álmomásnál friss paripát váltson, ha maga kifárad, másnak adja a levelet; abban meg van írva, hogy a pesti törvénytevő urak küldjenek nyomban az arany-almához s tudják meg, ott van-e, ott hált-e az éjjel Fecske Bandi?

Pihent lovon felváltott legények vitték az üldöző levelet a menekvő betyár után; ha egy órával hamarabb ér a levél Pestre, mint ő; akkor egyenesen belefut a törbe.

Fecske Bandi egy perczre sem állt meg, még csak itatni sem; tizenkét mérföldet vágatva nyargalt be, s még fenn volt az égen a hajnali csillag, mikor lováról leugrott az arany-alma előtt; a paripa betalált magátul az ólba; Fecske Bandit pedig beercszte a kocsmajtón keresztül a csaplárné; senki sem vette észre.

Czifra Terka volt a kocsmárosné; úgy hitták, maga szerezte a nevét. Olyan világi menyecske, a ki pirosra festi az arcát, úgy ül az ablakba; mikor kimegy az utczára, csak úgy ropog rajta a selyemruha; mosolyog egynekis, mosolyog másnak is; s kinyitja az ajtót akármi órában, a ki azt mondja neki: „szivem Czifra Terka!“

— Messziről futottál Bandi lelkem ugy-e? Nagyon is jöttek utánad. Vesd le a gúnyádat, feküdjél az ágyra, ha valaki keres, elrejtelek én a szivem fenekére.

— Ne rejts el, ne tagadj; inkább ha keresnek, mond azt, hogy itt vagyok egész tegnap este óta; itt voltam a szobádban; engem ölelgettél, engem csókolgattál; s hogy ne legyen olyan nagy a hazugságod, jer csókolj meg, ölelj meg mingyárt.

Czifra Terka oda is ült a Bandi ölébe; mikor jöttek a pandúrok, ott találták őket ölelkezve. Hát mi tetszik jó urak? Kell bor? kell pálinka? kell szép asszony főzte?

— Nem kell se főzte, se csókja; nem tréfálunk itt ma. Urak akarnak beszélni veletek vármegye házánál.

Czifra Terka felkötötte derekára a sali kendőt, felvette a selyemszoknyát, feltette az arany függőt; úgy ment a vármegye házára; négy pandur kísérte : kettő elöl, kettő hátul. Meg is nézte tudom minden ember.

Vármegye házánál kemény vallatóra fogták Czifra Terkát azok a nagy urak :

— Valld meg : igazat mondj, mikor szállt be hozzád Fecske Bandi?

— Tegnap este volt az, meg is esküszöm rá. Elátkozom magam, ha nem hiszik, pokol minden veszedelmére; itt volt egész éjjel; mulatgattunk, enyeleltünk, régi szeretőm az nékem.

Törvénytudó urak nem ítélték el Bandit, mert azt csak nem lehetett hinni, hogy ugyan az a betyár, a kit este tíz órakor az országúton üldözőbe fogtak s a kecskeméti ta-

nyáig kergettek, hajnal hasadtára Pesten heverhessen az arany-almában.

Pedig üldözői most is azt állították, hogy rá ismertek, ő volt az, senki más.

Pandurhadnagy elment ismét Erzsi asszonyhoz.

— Látod Erzsi hugám, milyen gonosz ember a te betyár urad; ne fogd olyan igen pártját. Itten van az irás, vármegye pecsétje rajta; ebben meg van írva, hogyan mulatott, enyelgett Fecske Bandi az arany-almánál? világos virradtig a czifra csaplárnét ölelte, csókolta; téged kinevettek; egész világ azon csufolkodik mostan. Állj boszút magadért. Valld ki elene, a mit tudsz.

Szegény Erzsi asszony két szeme megtelt könnyel erre a szóra, de nem szólt Bandi ellen semmit; — „én nem tudok semmit.“

— Erzsi hugám szánlak a te hüségedért. Meglátod hogyan jársz? Czifra kocsmárosné, ha ma nem, hát holnap, majd kivall mindent a te jómadár uradra; csak egyszer ne tudjon majd neki pénzt adni; tarka kendőt venni; s akkor te is tömlöczbe jutsz, a ki titkolgattad; a két gyerekedből világkoldusa lesz. Mentsd meg,

a mig lehet, legalább magadat és a két gyermeked.

— Jól lesz, majd megmentem őket velem együtt, szólt az asszony, és azután, mikor beesteledett, kiment velük a Csalános felé; odaköztözte mind a két gyermeket a keblére s velük együtt bele ugrott a tóba. Ott találták meg mind a hármat holtan, a mint a csendes holdvilágban libegtek a tó színén, a két gyermek anyja keblén fekve.

Fecske Bandi tovább is tömlöczben maradt; de nem lehetett ellene semmit bebizonyítani, mert a Czifra Terka megesküdött rá, hogy mikor a rablás történt; akkor Bandi Pesten volt, az ő szobájában.

A törvényes urak tehát ötszáz forint jutalmat hirdettek annak, a ki a posta kirablóját kézre keríti.

Farsang volt épen az idő; farsang utolsó három napján sok vigalom szokott lenni Pesten. A hirdetett „gardistánál“ nagy dáridó készült. Czifra Terkának onnan nem lehetett elmaradni.

Piros henteslegény iszik az arany-almában. Csalfa kocsmárosné bora a fejében, fehér karja a nyakára füzve.

— Eljössz-e a bálba velem kedves?

— Hogy mennék a bálba? szól durczásan a henteslegény : mikor az ezüst gombos mentém, százforintos mentém benn a zálogházban, s nincs pénz kiváltani.

— Ha csak ez a bajod, ne is szomorkodjál. Lesz pénz kiváltani ezüstös mentédet; tudok én egy helyen pénzt, csak érte kell menni; még vendégségre is telik majd belőle; bérkocsiban megyünk, francia bort iszunk; magunk nótáját huzatjuk jó pénzért. Ki telik az abból; eszem a piros orczádat.

Azzal felment Czifra Terka vármegyeházára, kivallotta rendén Fecske Bandi egész bünetét: mikor jött ő hozzá, miket mondott neki, hogy dült el lova a nyargalás után, hogy mosta le a vért arczáról, kezéről?

Azzal az ötszáz forintot kendőjébe köté; s szépen hazament vele. Még csak szemfedőre valót sem hagyott belőle Bandi számára.

A tekintetes statarium elítélte Bandit rögtön. Csak egy éjszakát ajándékoztak még neki, reggel azután kivégezik.

Czifra Terka, meg a henteslegény kivilágos kivirradtig tánczoltak a csinos bálban; ettek ittak, a mi jó volt, a mi drága; szórták a

pénzt; szívták a kéjt; megfürödtek a mámorban; és örültek az életnek, a míg el nem fáradtak bele.

Reggel felé nem izlett már sem táncz, sem bor, — még a csók sem.

— Mi volna még olyan gyönyör, kérdé a mámoros legény, a mitől a mi szívünk még sebesebben tudna verni? Mit tudnánk még kitalálni?

— Én tudok egyet, szólt rá készen a kéjleány : Most akasztanak egy embert; ilyen bál után annál szebbet nem láthatni. Mámor után, kéj után ez a látvány valami gyönyörűség lesz. Menjünk oda.

Az egész részeg társaság pompásnak találta az ötletet. Az elfásult érzékekre mi lehetett volna nagyobb inger, mint egy kivégzés látása?

A bérkocsik ott vártak rájuk egész éjjel; a tomboló ittas csapat felgyürte magát beléjük s azzal vágattak ki -- a tánczteremből a vesztőhelyre.

Ott állt már a rabló a hollók háza alatt; annál a kőnél, melyben a gonoszok utoljára megbotlanak; most is vig volt és füttyörészett. Valami kedves új nótát tanult most

egy rabtól a börtönben, azt füttyölte, tetszett neki.

Mondják neki, hogy imádkozzék, gondoljon lelke üdvére. Csak nevetett és füttyölt tovább.

Elolvasták az ítéletet, ketté törték előtte a kegyelem pálczáját, mondták hogy meg kell neki halni rögtön. Fecske Bandi csak mosolygott s füttyörészett tovább.

Azután mondták neki, hogy felesége, két gyermekével bánatában, kétségbeesésében a vízbe ugrott, bele is halt. — Fecske Bandi nem mosolygott már, de tovább füttyölte a nótát.

Ekkor nyargaló hintókon vidám tarka társaság érkezett a vesztő-térre; vigalombul szabadult bacchans csoport, festett arczokkal, virágos főkkel, tarka bolondos öltözetekben.

Az orgiák csoportja felállt a kocsik tetejére; hogy jobban lássa a gyönyörűséges látványt.

— Nézz oda Fecske Bandi; ott áll a szeretőd, ki téged eladott; tarka a ruhája, koszorús a feje; most jött a dáridóbul. Nézd hogy nevet rajtad.

Fecske Bandi szeméből kicsordult a kö-

nyü, — lerogyott térdére s elkezdett imádkozni.

— Miatyánk Isten, ki vagy a mennyekben.

A báli vigadók úgy nevettek rajta. — Milyen furcsa az ilyen bűnös, a ki megtér halála óráján.

B O L I V Á R.

(Történeti beszély.)

I. E l L i b e r t a d o r.

Győztek már a spanyolok; a felkelők hadserege annyi vereség után bomlásnak indult, egyik város a másik után esett el, a tartományok meghódoltak s kiadták vezetőiket, az elfogott zászlókat ott égették meg a bitófa alatt, a zászlótartók szeme láttára, a kiknek jámboroknak szemeik helyett a torkukat találták bekötni; csak Bogota tartotta még magát végső kétségbe esett erővel, a honszeretők városa, hol egy férfi sem volt, a ki nem harczos, egy nő sem, a ki nem rajongó, a hol nem siratta meg az özvegy harczban elesett férjét, hanem

vette elejtett fegyverét, és helyébe állt, s ha egy apának hat fia esett el, a hetediket maga vezette a harczba.

Pedig a hetedik is elesett.

Hét szép fia volt don Esteban di San Sol-nak, mind elestek a bogotai bástyák védelmében; pedig ők voltak lelkesítői, vezérei az őrsereknek, az új haza földé látta szétomlani nemes vérüket, melybe nem vegyült soha egy csepp sem idegenből, árulóból. — Olyan tiszta jó nemes vér volt az, a milyen csak valaha föltett kalappal buzgott Madrid királyi tróntermében, s annál nemesebb lett, hogy önkényt kifolyt a szegény félmeztelen, nyomorult népek oltalmazásában, a kik fegyvert ragadtak rossz uraik, a hímzett, aranyos spanyol caballerok ellen.

No de kifolyt, s csak úgy beitta azt is a föld, mint a vegyített creolét, a korcs mesztizét, a kivel egy sorban harczolt.

Don Esteban di San Sol-nak hét fia után nem maradt, csak egy leánya.

Dona Laurenzia di San Sol legszebb hajdon volt a Cordillerákon innen és túl; pedig ott a hölgyek mind oly szépek. Mikor a bogotai sétányon végig ment, minden ifju beteg

lett miatta, pedig ő meg nem gyógyított senkit. A ki sötét szemeibe nézett, megesküdött volna rá, hogy szebb világa van az éjszakának, mint a napnak, pedig dona Laurenzia nem szokott senkire féloldalról nézni, mint a creol nők, kik a férfiakra kacsingatnak. Ifjak ellenében büszke, öregek iránt alázatos, otthon gondos, munkás gazdasszony, templomban áhítatos imádkozó; minden gondolatjában szűz, tiszta és nemes.

Az öreg Esteban di San Sol egy fiatal lovnak szánta őt nőül, don Gideon Saperonak, mely ellen Laurenzia sem szólt semmit. Ah az szép csengő hangja nem volt minduntalan hallható, mint a szőlőkben felállított kereplő, de csak ritkán, mint a templomi csengetyűszó, mely áhitozni enged maga után.

De nem is lehetett kifogása völegénye ellen : don Gideon derék, szép ifju volt; a milyen szép, olyan bátor és nemes; mint mondák, örvöngésig szerette Laurenziát; de csak mondák : ő nem mutatta azt előtte; tudva, hogy ez a szép hajadon szemérmes büszkeségét sértené. Csak úgy szokott Laurenzia előtt jövőendő házassága felől beszélni, mint valami komoly, elmulthatlan ünnepélyről, melyből tréfát üzni

nem szabad; s az ideig don Gideon még azon szép fehér kézhez sem mert hozzá nyulni, melynek legkisebb ujjára jegygyűrűjét felhuzá.

Mikor a hetedik fiu kardját is haza hozták a csatából, melyben annak viselője elmaradt, az öreg don Estebanhoz; megcsókolá a mezetlen kardot a fiavesztett vén oroszlán, s maga elé hivatá dona Laurenziát.

— Ime bátyáid egymásután mind elestek; nincs ki az elejtett kardot viselje többé, mert az én szemeim nem látnak, bár karom még erős. Pedig a San Solok kardjának nem szabad pihenni akkor, mikor ellenség zörgeti a vár kapuit. Te leány vagy, de San Sol leány; karod gyöngébb, mint testvéreidé volt, de szived olyan erős. — Bátyáid már halva vannak, de lelkük nem halhatott meg. Szálljon mind a hét szelleme a te szivedbe, hogy légy erősebb, bátrabb buzdítója a népnek, mint ők voltak! Oszszon ez a kard a te szüzi jobb kezeden fájdalmasabb csapásokat az ellennek, mint hét fiam osztott veled; s ha halnod kell, ne mondhasa a rágalom, hogy az utolsó cseppet a San Sol vérből másutt látta elhullani, mint a csatamezőn.

Dona Laurenzia átvette testvére kardját,

szívéhez szoritá azt és utolsó könye volt az, a mit annak markolatjára hullatott.

Akkor don Gideonhoz fordult don Esteban, a ki ott állt zsellyeszéke mellett.

— Ime itt van menyasszonyod, vezesd őt abba a menyegzőbe, a hol bor helyett vért töltenek a pohárba. — Légy mellette, a hogy völegényhez illik; ha az van írva a jövendők könyvébe, hogy győzelmesen térjeteK vissza; — előre elkészítve palotám, bevonva fehér függönyökkel a termék, arany fogantyukban a fáklyák, koszorukkal diszítve a nászkerevet; e palota látandja boldogságtokat; ha pedig elesik leányom, völegény ne jöjjön vissza nála nélkül, és ha elesik vöm, menyasszonyát ne lássam többé, egy koporsóban, egy sírboltban nyugodni fogtok együtt. — Kezet reá.

Ekkor történt legelőször, hogy don Gideon megszoríthatá menyasszonya gyöngéd kezét.

Oh ez a kéz nem volt gyöngéd többé! — Mintha mindig fegyverforgatáshoz lett volna tanulva, oly erő mutatkozott gyöngéd ujjai-ban; az alázatos szüzi termet délczeg amazoni állást vett föl, s midőn a bástyákon megjelent don Gideon kíséretében és felemelte csengő hangját a harczos nép előtt, és lelkesítő sza-

vaival bejárt minden szivet, kikercsve minden alvó indulatot, melyet lángokra ébreszsen, akkor azt mondták a férfiak : „ime a hét elesett San Sol lelke egy leányban egyesült!“ és mindenki új erőt talált annak sugárzó szemeiben; betegek meggyógyultak, gyávák megerősültek tőle, a romlott köfalak kijavultak az ő szavaira, mint a mesebeli csodák napján, s a hol az ostromló ellen csüggeteg gyávákat keresett, lelkesült hősokeket talált, a kik győzelmesen verték vissza falairól s visszakergeték sánczai közé; a kik ott is felkeresték éjjel nappal, s megöldösék legjobb vezéreit. A pánczélos szűz vezette őket mindenütt, az járt legelő, s a hol csak megjelent, csodákat követett el: bűbajos szavai nem csak saját felelt tették vitézekké, hanem megrontották ellenfeleit is. Egyszer az ütközet hevében, midőn a spanyolok tulnyomó ereje már elnyomta a körülfogott bogotai hárczosokat; zivatar támadt az égen, mire dona Laurenzia felkiáltott : „vitézeim! nézzétek maga az ég jön segítségünkre, hüvelybe a kardot, engedjétek harczolni az Istent!“ mely váratlan szóra úgy megrettentek a spanyolok, hogy ott hagyták a bekerített csapatot s engedték azt a várba visszavonulni.

Másszor, a mint összerontott két csapat, a hős leány vakmerően neki lovagolt a spanyolok legjobb vitézének Tristánnak, s rákiáltott: „Tristán! ne védj magad, hanem imádkozz' lelkedért!“ és valóban Tristán úgy megrettent, hogy pallosát két kézre kapva, elkezdett imádkozni; dona Laurenzia ott bámuló seregei előtt szurta le lováról.

Dona Laurenzia egy hónapig oltalmazta a bátrak városát a spanyol hadsereg ellen, mindennap megújítva a lehetetlenség harcát, a melyben már nem hőstettekre, hanem csodákra volt szükség.

Azonban az ostromlók mindig közelebb hozták már viárkaikat, a várfalak egyre düledeztek, az őrsereg száma fogyott; az éhség is az ellenséggel szövetkezett; hetek óta minden megvetett tápszert felfogyasztottak már; s az ellenség közeledéséből, a várfalak romlásából kilehetett számitani a napot, mint a hosszas beteg halálát, melyben a városnak mulhatatlanul el kell esni az utolsó roham alatt.

A rés is meg volt már törve; a nehéz ostrom-lövegek egész nap működtek rajta. Éjszaka pihentek a spanyolok; csalhatlan előjelül annak, hogy reggel általános támadás lesz.

Laurenzia kövekkel, zsákokkal eltorlaszoltatá a rést s ott maradt egész éjjel don Gideon társaságában.

Éjfél után volt az idő; a várban sötét volt minden : az ellenség őrtüzeit kioltogatta, mint a ki nem hiszi, hogy több szüksége legyen rájuk; koronkint egy-egy bomba repült az ostromló-ütegekből a várba, mely csattanva szakadt ottan szélyel; dona Laurenzia hallgatva ült egy földes zsákon, könyökére támasztva fejét s merőn az ellen táborát bámulva. Egyszer egy granát épen oda esett eléje, tüzes fejét süvöltő füttyöléssel furva bele a földhányásba.

Don Gideon ijedten kiálta Laurenziának hogy fusson onnan! A hölgy egykedvűen tekintte rá s még csak könyökét sem vette le a mellvédről, midőn a granát a földben szétpattant, azután szólt csak, hideg nyugalom hangján don Gideonnak :

— Nem mindegy-e, egy órával előbb, vagy utóbb?

Ez a hideg elszánt hang kétségbe ejté az ifjut : odatérdelt dona Laurenzia elé, fehér kezét könyeivel áztatva össze : „oh Laurenzia, te neked nem szabad meghalnod!”

Maga sem tudta, mit beszél?

— Akarnád-e inkább Gideon, hogy Laurenzia di San Sol a diadalmas ellenség kezére jusson? inkább sajnálnád-e elgázolt testemet az égő omladványok alatt, mint az utált spanyol harczos kezei közt?

— Oh nem; nem.

— Szét tépve, de meg nem gyalázva! így fog a vég óra találni. — Akarsz-e együtt halni velem Gideon?

— Az lesz legboldogabb órám.

— Ugy meghalni, hogy senki se mondhasza azok közül, a kik halni láttak, hogy ők is jelen voltak ott, hogy senki se találjon ránk halálunk után, hogy még hulláinkból se üzhessenek csufságot?

— Ott legyen mindenütt veled.

— Akkor figyelj arra, a mit mondok. A mint oda alant ostromot fuvatnak, gyujtsd meg szivarodat és legyen gondod rá, hogy a harczban ki ne alugyék. Ha látni fogod, hogy az ellenség elfoglalja sánczainkat s többé a tulnyomó erőt nem verhetjük vissza, akkor emeld fel azt a veres csillaggal jelölt zsákot a sáncz mellett, az alatt lelsz egy kinyuló kanóczot, melynek vége a többi zsákok alatt vész el. —

Azt gyujtsd meg égő szivaroddal. Azután jöjj vissza, a hol engem harczolni látsz, ott még egy ideig fog tartani a kétségbeesett harcz. — Épen annyi ideig, a mennyi elég arra, hogy a kanócz tulsó végéig terjedjen a tűz, ott löporos kádak vannak rejtve; a többit érted: — az ellenség elmondja, hogy látta Laurenzia di San Solt vesztett csata után felszállni a felhők közé, s onnan is halált szórni alá hona elpusztítói fejére.

Don Gideon lelkesülten tekintte fel az égre. E pillanatban nem képzelt nagyobb gyönyörűséget annál, mint együtt repülni dona Laurenziaival ott a magasban, égő üszkők, tépett ellenség közepett, mindig közelebb, közelebb a felhők felé, ott elhagyni a nyomorult testet, s azután még sebesebben repülni még magasabb tájak felé.

A láthatáron azonban már valami vörös vonal kezdett derengeni: a kelő nap visszfénye az, mely a messze tengerről visszaverődik. A spanyol táborban egy vérveres tüzgolyót bocsátottak fel a magasba, mely az ostrom készülő perczét jelenté, s azzal mindenünnen megszólaltak a dobok; elébb halk, szakgatott ütésekkkel, most a viárkokban gyülekeztek a

csapatok, azután egyszerre sebesebb pörgéssel, midőn minden oldalról előtódultak az ostromlott bástyák ellen.

Don Gideon meggyújtá szivarát s a Laurentia által kimutatott helyre vonult, el nem fordítva szemeit a bűbájos hajadon alakjáról. Alig várta már a perczet, melyben meghalhatnak együtt.

A rés mögé állított ágyuk bömbölve szó-laltak meg egyszerre, végig söpörve a támadó hadakon; azután az apró fegyverek ropogása indult meg, szakadatlanul pattogva az egész bástyasorozaton. Emberhang még alig repült a csatazajba; csak a vezénylők egyes kimért kiáltása, meg egy haldokló üvöltése, a kit a csatasorból kilöttek.

A tulnyomó erő azonban, melyet a spanyolok a vár ellen hoztak, lassankint elfoglalta a tért a sánczok és viárkok között, az ostromhágcsókat már neki veték a falaknak; kezdődött a buzdító lárma, midőn ember küzd ember ellen, kézben a kard, szájban az átok; a vezér nem vezényel már, hanem lelkesít; a lövöldözés kimarad a zajból, helyette szuronyzörgés, kardcsattogás növeli azt. A rés körül mely előtt Laurenzia védőcsapata állt, legdű-

hösebb lett a lárma, oda fordítá legfőbb erejét az ellen. Az ostromlók egyre közelebb jöttek, egyes kézbeli granátok hullottak sűrűen a sáncz belsejébe, itt-amott elpattogva. Don Gideon kivette szájából a szivart s a csillaggal jelölt zsákot fölemelte, dona Laurenziára nézve.

A hajadon inte neki, hogy várjon még.

A harczy lárma még közelebb jött, a spanyolok a mellvéden keresztül verekedtek már a felkelőkkel; — most egyszerre örömláng gyuladt ki Laurenzia arczán, hevesen intett kezével Gideonnak; hangja a csatazajon is keresztül hangzott hozzá.

— Ide, ide, don Gideon!

Az ifju sietett fel hozzá. A hösnő megragadta kezét s a hegyek felé mutatva szólt.

— Látod ott ama porfelleget?

— Látom. Forgószél lesz az.

— Az nem forgószél. Az lovagok csapatja; nem látod, hogy villognak benne néha a vértetek. — Valóban kilehete jól venni a néha-néha felcsillámló kardokat és vérteket.

— Ellenségeink számát szaporítani jönnek, szólt kedvetlenül Gideon.

— Oh nem ellenség az; szólt Laurenzia;

miért sietnének olyan nagyon? Lovasság nem ostromolhat várat; nézd, hogy nyargalnak. Fogadjunk, hogy ez jó barát.

Don Gideon elmosolyodott e halálos pillanatban.

— Szép dona, mibe fogadjunk halálunk előtt egy perczezel?

— Egy életbe! kiálta fel az lelkesülten.

— Jó. Fogadjunk egy életbe.

És fogadtak egy életbe kölcsönösen; a gránát úgy füttyölt fejeik körül, mint éjjeli fény körül a cserebogár.

A következő pillanat megmondá, hogy ki nyerte meg a fogadást. A porfelleg egyszerre eloszlott, a mint a lovasok a zöld mezőre értek, s az ostromlók háta mögött ott állt egy csatakész dandár — a fölkelők lobogóival.

A várfalokról felhangzó örömriadal visszadöbönté egy perczre az ostromlókat, a másik pillanatban megharsantak amott tulnan a trombiták, s a lovagdandár elszántan rohant a spanyolok hadsoraiba.

Ah! ez gyönyörű roham volt! Az első pillanatban keresztül voltak törve a vonalok; a gyalogság, mielőtt ideje lett volna négyszögekbe alakulni, szét volt szórva, eltaposva,

ugyanazon viárkok, miket a vár ellen huzott, voltak az ostromló fél veszedelmére; nem tudott összefüggő csatarendbe állni a gyors lovas roham előtt s csapatonként gázoltatott el.

A lovas dandár egyre közelebb jutott a várfalakhoz; elirtva, a mi élő ember utjába akadt. Egy délczeg, daliás alak volt vezetőjük. Vezető a szó minden értelmében, mert mindig elől járt. Ezer közöl ki lehet ismerni alakját. Csaknem aranszinü veres haja hosszan, mint az oroszán sörénye lobog vállalai körül; hasonló szakálla nem hegyesen, spanyol divat szerint, de köralakban fogja be arcát, mely oly fehér, mint egy európai delnöé; csupán szemöldei barnak, és szemei, mint a tűz, oly égetők, messziről is látni, mint villognak oly iszonyatosan.

Dona Laurenzia el volt merülve ámulatában. E tüncmény elfeledteté vele önmagát, el Gideont és az egész bogotai sánczot.

— Nézd, szólt Gideonhoz, vagy tán csak a léghöz beszélve. Egy tulvilági szent, egy Szent-György angyal alakja! a sárkány-ölő dárdával kezében! Mint vágat előre bátran! Senki sem képes őt feltartani. — Csak játszik a fegyverrel; ellenére sem néz. Mosolyogva in-

teget felénk tollas kalapjával. — Nem látjátok-e, minő fény van feje körül? ő az égből szállt le hozzánk. Ő a Libertador! Kiáltásatok, hogy éljen a Libertador.

A sánczokról harsogó üdvkiáltás hangzott a bátor hős felé. Csak Gideon nem kiáltott semmit; ő szerette volna inkább meggyújtani a kanóczot s repülni menyasszonyával együtt az ég felé.

A szabadító nemsokára egész a résig tört magának utat, ott nyájasan üdvözlé a várvédőket. Mintha az ő arcza lett volna a nap, olyan fényt vetett reájuk. Megismeré az ottan álló delnöt is, s nevéen szólitva, felkiálta hozzá :

— Üdv neked dona Laurenzia di San Sol!
— A hajadont magán kívül ragadta az üdvözlés; arcza, alakja átváltozott e hangra, öröm, végtelen kéj lepte el szivét; annyira tele lett szive egyszerre örömmel, hogy még don Gideonra is kiterjedt jóemlékezete.

— Hát don Gideon, melyikünk nyerte el a másik életét.

Don Gideon szomoruan felelt.

— Én látom, hogy elvesztém a magamét.
— Ő értette, hogy mit mondott.

— Jó. Én megtartom azt; szólt vissza Laurenzia; és gondját fogom viselni.

Most azonban az aranyhaju hős új veszélybe jutott. — A spanyolhad tartaléksapatjai sietve érkeztek a kuszált csatatérre s ágyutelepeiket a lovas dandárnak szegezve, dühösen támadták azt meg.

— Veszve vannak! kiálta don Gideon; kinek szeme ragyogott a gondolatnál, hogy a csodalovag csak úgy el fog veszni, mint ők.

— Ide, ide! kiálta Laurenzia a lovagnak; meneküljete a várba; hányjátok el utjokból a torlaszokat; nyissátok fel a kapukat; meneküljete a réseken!

De a fényes lovas visszamosolygott; sarkantyuba kapta paripáját, s a mily sebesen idáig tört, oly gyorsan vágatott vissza, homlokegyenest neki a tartalék ágyuinak; nem tartva fel a gyilkoló kartácstüztől, sem az árokvonaloctól; átvágatott sánczkarókon, földhányásokon, lecapritotta a tüzéreket, elfoglalta az ágyukat, s a másik perczen ugyanazon csataki gyókból kezdte el lövetni a spanyol táborn.

Egy óra múlva futott a szétvert spanyol sereg a világ minden szeglete felé, minden

uton és minden ut nélkül, elhagyva szekereit, sátorait, sebesülteit, zászlóit és lövegeit. A hadi sors egy óra alatt ellenkezőre fordult; akkor a szabadföldieknek nem volt hadseregük, most a spanyolok mondhatták azt el magukról; a milyen messze csak látni lehet, rendetlenül futó tömegek rajzottak hegyen és völgyön, üldöztetve győzelmes lovagok által.

Bogota fel volt szabadítva.

Nem lelkesülés, nem örömláz; — merő öröngés volt, a mi a felszabadult Venezuela lakóinak lelkét eltöltötte. Nem hangzott más kiáltás az ajkokról, mint „éljen a szabadító!” ezzel köszönté a férj honn maradt hitvesét, ezzel csókolá össze az anya repeső gyermekeit, ezzel ifjultak meg a vének, ezzel gyógyíták a betegeket, ezzel ébreszték fel a félholtakat.

Még nevét nem tudták a hősnek; de adtak neki olyan nevet, a mit viselhet büszkébben, mintha ötven ős hagyta volna rá örökül: e név volt: el Libertador.

A megmentett nép tódult a kapu elé, melyet siettek megnyitni a győzelmes szabadítók előtt, egy percz alatt félrehordták a torlaszokat, letörték a mellvédeket, hogy szabadon jöhessen be rajta a derék lovas had.

Ah ez gyönyörű találkozás volt! Az utcán végig lelkesült néptömeg, még a harci portól, löporfüsttől fedve, a kiéhezett, nyomor csigázta arczokon még elevenebb volt az öröm indulata; a romba dült házakon zászlók és szőnyegek lobogtak; a lazarétum hosszú épületében a betegek kiültek az ablakokba, hogy láthassák a szabadítót; akkor épen egy iszonyu járvány pusztított a városban, mely a szemek látását vette el; a kórház tele volt vakokkal. Azok is oda vitették magukat az ablakokba. Hát ők mit akarnak látni? Remélik tán, hogy ily nagy öröme megnyilik szemeik világa, hogy a kétségbeesés éjszakájában megjelenő szabadítót még a vaknak is meg kell látni?

A kapu előtt ékes hölgsereg várta a szabadítót. Venezuela legszebb, legderekabb szüzei, kiket Laurencia vezetett.

Egy babérkoszoru volt a szép hölgy kezében; azt hozta a Libertador számára.

Midőn a lovagok beléptek a város kapuján, harsogó üdvkiáltás zendült eléjük mindenünnen, mire valamennyien levették fővegeiket. A szabadítók tisztelettel léptek a megszabadítottak elé, mert ezek nem kisebb tiszteletet érdemelnek, miként ők.

Elöl lovagolt az aranyröthaju lovag, egy délczeg nyájas arczu férfi, a ki oly mosolyogva jön, mintha diszmenetet tartana tréfás lovagjáték előtt. Mellette egy roppant termetü alak léptet, sötét vasszürke paripán, fiatal, de marcza tekintetü arczczal, melyet nem volt elég a természetnek vastag szemöldök, duzzadt ajkakkal elvadítani, a sebhelyek keresztül-kasul még jobban feldúlták azt.

A hölgyek elé érkezve, megállíták paripáikat a lovagok, s a vezér tiszteletteljesen szállt le nyergéből, midön a hölgyekkel szemközt állott.

Dona Laurenzia lelkesüléstől halvány arczczal járult a hős elé, és megszólítá őt.

— Állj meg e helyen hősök vezére. — E hely az, hol a kétségbeesés éjszakája végződik, s a boldogság új napja feljön. Fogadd a legédesebb hangot e helyen: a megnyitott börtön lakóinak legelső örömkialtását. Venezuela lakói egy névvel és egy koszorúval tisztelnek meg téged; a koszorú babérból van fonva, a név megfelel annak: el Libertador. Viseld mindkettőt enyészhetlenül. — Ezerek könyve, mi koszorúdra hullott, megőrzi azt az elherva-

dástól. Nekem pedig engedd, hogy lábaid porát csókoljam, óh Libertador.

A hölgy odaborult a lovag lábaihoz s hevesen átölelve, megcsókolá azokat, az egész nép szeme láttára.

A hős nyájasan emelé őt fel onnan. - Anyira meg volt hatva, hogy nem tudott neki felelni.

Dona Lorenzia arcza lángba volt borulva, midőn fölkelte, szemei ragyogva tekintének szét a sokaságon. Érzé, hogy ő jogosítva van magát többnek érezni, mint gyöngé nőnek.

— Ne siess e helyről Libertador, nézd ama hosszú épület tetőjén százan meg százan ülnek, kik nem láthatják arcodat. A haza szolgálatában veszték el szemeik világát, a forró verőfényen s a nedves éjszakán hiven megállva helyüket. Azok nem oly boldogok, mint mi, hogy tekintetedtől újra éledhessenek; tedd őket boldogokká szavaiddal. — Szólj hozzájuk egy buzdító szót, hogy hangodról megismerjenek abban az örök éjszakában, mely szemeikre borult.

A vezér inte kezével, hogy szólani fog : — mire a népzaj elcsöndesült; a venezuelai férfiak felemelték őt vállaikra, s egy pusztá kö-

talapzathoz vivék, melyről a spanyol golyók lezúzták a szent szobrot. Ide állíták fel a Libertadort.

A hős vidám tekintettel nézett szét a hullámzó sokaságon, s szólt hozzájuk azon a változatos hangon, mely a délamerikainak annyira sajátja, lágy és csengő a fájdalom, az öröm kifejezésében, tompa az elkeseredésnél, recsegő, harsogó az indulat kitörésében.

— Venezuelánok! Az én nevem Bolívar Simeon

A nép nem hagyta tovább mondani: közbe ordítá : „éljen Bolívar, a szabadító! éljen a Libertador!“

— Köszönöm a nevet, melyet adtatok; s bár eddig nem szolgáltam azt meg; de egész életem arra áldozandom, hogy azt megérdemeljem. A szabadítás nagy műve még csak kezdve van, de hiszem az Istent, hogy be is lesz végezve. Még eddig az én érdemeim e munkában nagyon csekélyek. Legnagyobb érdemük eddigelé felszabadulásunkban a spanyoloknak van.

A nép között a csodálkozás zugása hallatszott.

— Igen, a spanyoloknak, folytatá Bolívar;

— az ő hűtlenségük, kegyetlenkedésük nélkül nem volna éle a mi fegyverünknek, az ő tetteik emléke ad kettős erőt karjainkba, az nem enged bennünket másra gondolni, mint a felszabadulásra. Ha ők megtartják a Mirandával kötött capitulatiót, ha ők kegyelmesen bánnak azokkal, kik a fegyvert ijedten lerakták, soha sem szabadul meg a járom alól Délamerika. De szerencsénkre ők nem bántak velünk irgalmasan; ti kik be voltatok zárva kerített városokba, s sok ideig hirt sem hallottatok honfitársaitokról, tán irigylettétek azok sorsát véres küzdelmeitek napjaiban; pedig odakünn lenni nagyobb borzalom volt, mint ide benn. Egy nagy börtön volt az egész ország, melyben a nagy porkoláb Morillo, és tömlöcztartói Pug, Boves, Aymerich . . .

„Átok neveikre“, ordított közbe a nép.

— . . . Fogva tarták az egész nemzetet, kik a kihirdetett amnestiára visszatért hősöket százával gyilkolák le, kik előtt elég volt egész családokat tömlöczre vettetni, ha azokról az volt a hir, hogy becsületes emberek. Midőn Varinas erődét megtámadák csapataink, a hol tizenegyszáz ártatlan lakos volt összefogva pusztá gyanu miatt, a várkormányzó Pug azt

parancsolá katonáinak, hogy öljék le a foglyokat mind. Ötszázat leöltek már közülök, midőn előcsapatunk nem türhetve a bástyákon szemei előtt véghezment mészárlást, merészen ostromra rohant. A gyilkosok jelenték a vezérnek, hogy nincs idő a munkát befejezni. Jó, felelt Pug, majd visszatérünk rá! És azzal előcsapatunkkal megküzdve, ismét visszatért munkájához — és bevégzé azt. Mi csak ezerszáz hullát találtunk már a bástyákon.

A borzalom és átok zugása szakítá félbe Bolívar beszédét, mely csak nehezen tudott elcsendesülni, mint a felzaklatott tenger.

— Egy napon két gyöngye gyermek jelent meg Morillo előtt; a hős Arismendi unokatestvérének fiai, egyik nyolcz, másik tizenkét éves. — Apjukat elfogatta a fenevad, csupán azért mivel Arismendi rokona. — A gyermek ártatlan szava kegyelemért esdett a kegyetlen előtt. Megadom a kegyelmet, szolt nekik Morillo, ha ráálltok, hogy füleiteket levágassam. A gyermekek gondolkozás nélkül beleegyeztek. Az átkozott inte a hóhérnak s mindkét gyermek elveszté egyik fülét, a nélkül, hogy egy jajkiáltást tenne. Ti nem is sirtok? Kíálta Morillo; bakó! folytasd. A bakó keze reszketett.

Halálfia vagy, ha reszketsz! orditá rá a véreb.
 — A gyermekek másik füle is lehullott, és ők még csak egy vonással sem mutatták arcaikon, hogy ez nekik fáj. A szörnyeteget e hősi erő gyermekek szívében haragba és félelembe hozta; mi lehetne ily fajzatból, ha megnőne? Előhozatta apjukat s ott mind a hármat agyonlövete.

Ah! még a vakok is a kórház ablakaiban ökleiket emelgeték az ég felé.

— Nem hinné el az utókor, hogy valaha keresztyének így viseltek harcot testvéreik ellen, ha a spanyol tábornok írott parancsa nem volna kezünkben; mely íme azt hirdeti, hogy a ki hadseregéből a független sereghez pártól, annak ötödizigleni rokonaiból minden ötödik embert föbe löveti, s a hol elszökött, azon megye hatóságát megtizedelteti s fizettet vele minden szökevényért tizezer spanyol piaszttert!

A düh sajátos nyilatkozománya volt, hogy az emberek erre elkezdtek kacagni. — Elég ok is a nevetségre, hogy a spanyol hadvezér kényszeríté minden egyes szökevény egész atyafiságát vele együtt az ellenfélhez szökni.

— Midőn az egész ország a kétségbeesésbe volt üzve, akkor egy ördögi gondolat támadt a spanyol vezérek lelkében a patrioták kiirtására. — Ez a Boves, ez a hajdani dugárus, és most tábornok, Pug, a varinasi mézszárló, egy Palomo nevű néger, kit a caracasi börtönből hoztak elő, hol gyilkolás miatt ült, s egy spanyol zsiványvezér Rosita, fellázaszták a négeket, szabadságot ígérve neki, ha a patriotákat kiirtják. — Kilenczszáz mérföldnyire dulták fel az országot e felbőszült fenevadak, míg az ifju Ricante elfoglalt várában magával együtt levegőbe röpité legdühösebb csordájukat, ádáz vezéreikkel együtt. . . .

Itt Bolívar megállt; a nehéz emlékek felidézése kifárasztá, nyögni látszott azoknak elmondása alatt. Az egész tömeg néma csendben várta, hogy mit fog mondani tovább.

— S még itt nem volt vége az éjszakának; még mindig tudott feketébb lenni a balsors: nem volt már rendezett hadseregünk, nem állt már több várunk, mint Carthagena; Morillo hadserege szárazon és tengeren egyszerre támadá meg a hősök városát s megtölté halottaival annak sánczárkait. Négy hónapig védte

magát a hős Juan de Dios Amador a tulnyomó ellenség ellen, mialatt a harcz, az éhség, a dögvész elpusztítá a hős lakosság felét. Végre, midőn már nem volt mit enni a városban többé; összegyűjté a népet mind a la Popa erőd előtt, beszegezteté ágyuit, felgyujtatá a házakat s hajókra, dereglyékre szállva keresztül törte magát a spanyol hajóhadon, nem hagyva hátra a győztesnek mást, mint egy laktalan romtömeget, holttestekkel tele. Minden el volt már veszítve, csak Venezuela állt még. Hála neki, hogy el nem hagyta magát dönteni a kétségbeeséstől, hogy bizni tudott, midőn nem volt többé kiben; hogy védte magát, midőn hadseregeink minden romja a Llanos pusztáiba menekült. A Llanos megszabadita minket, ott a végtelen síkságon, hol az óriási fűben lovastul rejtve van a harczos, nem volt jó megjeleni a spanyol üldözőnek; ott ezer meg ezer férfi kel fel egy jelszóra a hallgató berekből, kik ott alszanak paripáik mellett, kik nem kérnek zsoldot, kik nem fáradnak el a harczban, s soha sem adják meg magukat. Csak vezér kellett a derék Llanéroknak, hogy egy napon megjelenjenek a csatatéren, oly rettenetes ellent állitva a spanyolokkal szembe,

minőről még nem is álmodtak. — E vezért megadta a sors. . . .

Itt marczona társára mutatott Bolívar, ki most is a lovon ült, kemény, durva arczán semmi változást sem mutatva.

— E hős neve Jose Antonio Paez. Miranda idejében egy csoport Llanero hadnagya, most legnagyobb hősünk. — Midőn Miranda capitulatiójával Morillo kihirdette a közbocsánatot, az én barátom Paez is oly együgyü volt, hogy hitt neki. Látjátok, ő oly ártatlan jó ember, hogy még Morillonak is tudott hinni s megjelent Varinasban. Morillo pedig azonnal megfogatta s egy szűk börtönbe háromezred más fogolylyal együtt összecsukató, harminczfontos vaspereczet csukató kezeire. Hahaha! Nézzétek ezt az alakot! Mi ennek harminczfontos bilincs? Játékszer, képzelt láncz, minőt gyermekek csinálnak füvek száraiból. Az első éjszaka megfogta Jose két marokkal a harminczfontos békót, egyet csavart rajta s az úgy szétpattant, mintha forgácsból lett volna; akkor Paez azt a mulatságot szerzé magának, hogy a többi foglyok lánczait is összetörte, s mikor a porkoláb jött, hirtelen megragadta, elvette tőle a kulcsokat, megrohanta a várör-

séget s elfoglalta pusztá kézzel Varinas várát *). Ime ez a hős Jose Antonio Paez. Az ő hívására előjöttek félelmes berkeikből a bátor Llanerok; ez volt az első csapat, mely ujra kezdte a szabadság harczát; a második, mely soha sem adta azt fel, volt Venezuela népe. E kettő nélkül Bolívar nem tehetett volna semmit; e kettőnek köszönheti Délamerika, hogy még élünk. Azért engedjétek nekem Venezuela derék lakói, hogy e borostyán koszorut, melyet kezembe adtatok, kétfelé szakítsam s felét átadjam a derék Paeznek, másik felét pedig a hős szüznek, ki Venezuela védelmében oly nevet szerze magának, mely a Cordillerákon innen és túl viszhangzik minden szabadon érző szivben, a derék dona Laurencia di San Sol-nak.

*) Egy más jellemző eseményt is jegyeztek fel az egykoru emlékirók e ritka férfiról. — Midőn egyszer Llaneroival egy spanyol lovas csapatot fogott el, a spanyolok kapitánya azt mondá Paeznek, hogy csak azért győzhette le őt, mert az ő lova rossz, Paezé pedig jó. A Llanero vezér nem engedte ezt magának mondatni; hanem büszkén felszólítá a spanyolt, hogy cseréljenek hát lovat, s ha a spanyol meg tud menekülni Paez lován; legyen szabad, ő csak egyedül fogja üldözni a tiszt rosszabb lován. A spanyol kapitány ráállt az ajánlatra; de Paez ötszáz lépésnyire utolérte őt s megkapva az előtte futó ló farkát, annál fogva felfordítá a lovat lovastul együtt.

Azzal kétfelé szakítá a babérfüzért Bolívar; felét Paeznek, felét Laurenziának nyujtva. — A nép mennydörgő üdvkiáltása nyelte el a rebegő szavakat, miket Pacz és Laurenzia tudtak feleletül hozni. A herculesi ifju, kinek tréfás munka volt lánczokat tördelni össze, mint szégyenlős gyermek bukott le lováról, vezére kezét csókolva össze, míg a márvány szilárd-ságu szüz reszketve állt a férfi előtt, kinek bűvészete népeket hódított meg.

Bolívár keblére ölelé a hős Llanerot balkezével; jobbát kitérve tartá: — nem volt e következetes dolog, nem sugta-e valami varázsló ösztön a hajadonnak, hogy oda, ez üresen hagyott helyre boruljon, hogy méltóbb helyen oly sziv, mint az övé nem doboghat; — hogy semmi jutalom oly nagy nem lehet a hősnek, mint az ő szive? Pillanat mulva az egész nép harsogó tapsvihara mellett ott pihent a szüzi lányka a honszabadító hős keblén, önfeledt elragadtatással adva vissza annak forró ölelését.

Bolívár egy öleléssel egy törhetlen jó barátot s egy halálig híven szerető nőt nyert magának egy pillanatban.

A nép zászlókkal beaggatott diadalszekeret

huzott elé, arra ülteté fel mind a hármat, úgy vonta őket a San Sol palota kapujáig, esküdve, hogy életét, halálát adja a Libertadorért; a körül minden ajk beszélt minden fülnek; és minden sziv tudta azt már jól, a mit a másik beszélt neki: hogy milyen nyájas; mily hódító, és mily szerény; csak egy ember volt, kinek hangját nem lehetett hallani a közriadalban: — don Gideon. A köszöbor előtti jelenet után szomoruan lesütött fővel sietett az ifju bajnok az öreg Esteban di San Sol-hoz; ki vak létre palotája küszöbén leste a közelgő zaj neszét; ott elfojtott keservvel monda neki:

— A haza ügye meg van mentve; — hanem az enyim elveszett. . . .

II. A d i c t a t o r.

Venezuela fölszabadultával, új élet kezdődött a hazafiakra nézve. A spanyolok leggonoszabb hirü vezére Boves is elesett a csatában, egy gazdag kereskedő M' Brion egész vagyonát feláldozá a közügynek, kereskedelmi gályáiból hadihajókat alkotott, azokkal Bolívar szétverte a spanyol flottillát, elfoglalta Margaritát s elűzte róla a spanyolokat, Paez La Torre

spanyol tábornokot verte tönkre; s Mac Gregor a derék skót partisan elfoglalta egy ökölcsapással Barcelonát.

Ekkor a had továbbá folytatása feletti tanácskozmányra összegyültek a hazafiak vezetői Venezuelába.

Jelen volt Bolívar, a szabadító, hű barátja Paez, a mindenkitől csodált óriás, ki úgy szerette Bolívárt, mint egy gyermek, Piar Manuel, a nagyravágó, hővérü mülát, Valdez Manuel, a guayacquireli hadak küldötte; maga az ősz Arismendi a Margarita szigeti lakók vezére; — ide hozatta magát zselyeszékében a vak San Sol Esteban is, kísérve leányától és don Gideontól s több venezuelai tekintélytől.

Az öreg don Esteban nem volt jó kedvében. Az első diadal utáni mámort kipárologtatták fejéből későbbi józan gondolatok: midőn don Bernard Bermudez kihívó hangon kérdezte tőle a tanácsülés előtt:

— Nos öreg bajtárs, mit szólsz a mi Bolívarunkhoz?

Az öreg összeránczoló homlokát fénytelen szemei fölött s kelleetlenül dörmögé:

— Nem tudom, hogy értetted? Bolívar-e

a mienk, vagy mink vagyunk Bolívaré? Láttam őt. . . .

— Te láttad? kérdezé Bermudez; kiben egy pillanatra az a gondolat támadt, hogy az öreg Esteban csak tetteti magát, hogy vak. .

— Igen. Láttam szavaiból.

— No, és milyennek láttad őt szavaiból?

— Nagyravágyó büszke férfi; selyemruhában jött a harczból, nem visel pánczért, hogy bámulják bátorságát s sérthetlenségét higgyék, kinek küldetése van az égtől, mely őt oltalmazza. — Uralkodni vágyó; ki azzal vesztegeti meg a legjobb emberek sziveit, hogy saját érdemeit rájuk erőtetni. Mindig másokat magasztal, hogy mások magasztalják őt. Soha sem mondja azt, a mit gondol; valamit mindig magában tartogat belőle; ezért nem fordítja arcát a felé, a kivel beszél; hogy szemeiből ki ne olvashassa az, a mit érez. — Valahatóbb bajotok lesz vele, mint volt a spanyollal.

— Ej, szólt az öreg Bermudez; Esteban barátom, ha már vakon is ennyit látsz, milyen bölcs ember lenne belőled, ha meg is sikerülne.

A jámbor Bermudez ott is hagyta öreg bajtársát s átment a másik oldalon álló csoport-

tozatokhoz, a hol Bolivárt magasztalták. — A jó öreg a rendes katonaságnál öszült meg; nem volt fogalma felőle, hogy a vezér iránt mást is lehet érezni, mint hódolatot. Ezek a polgárkatonák, ezek a sennorokból lett harczosok mindig bírálgtják vezérük magaviseletét, s az nem jól van.

Pedig ezuttal is nagyobb számmal vannak jelen, mint a rendes guerillák, ezeknek egyszerű sárga kék egyenruhája, a lovasoknál fekete bivalybőr pánczéllal fedve alig tűnik fel a tarka caballérok phantasticus öltözetei mellett, kik lengő tollakkal kalapjaik mellett, tarka széles övekkel, átvetett paláستtal s mindenféle excentricus leleményeivel az öltözet-különczségnek iparkodnak magukat feltünövé tenni. Még don Esteban is skarlát köpenyét kívánta feladatni; pedig rá nézve mindegy az, akár zöld, akár piros, de az öreg ujjai tapintásával megérzi a szinkülönbséget az öltözetben, s haragszik, ha megcsalják: don Gideon pedig éppen feltette magában, hogy ma igen szép fog lenni, kék selyem dolmányt öltött magára, fehér pötyögökkel, négy sor apró aranygomb ment le a válla közepétől egész a csipejéig, s rózsaszín kerek köpenye tenyérnnyire ki volt

himezve skofiummal. El kelle ismerni mindenkinek, hogy ő valamennyi ittlevő caballero között a legszebb, legdélcezebb.

Igen, mert még nincs itt Bolívar. Majd azt nézzétek meg, ha jön. Az elfogja halaványítani valamennyit megjelenése pompájával. Oh Bolívar nagy színjátész, mint don Esteban mondta róla.

Bolívár jön! hangzik kívülről. A bejárást elálló néptömeg élteti a Libertadort. A caracasi hős belép a gyülekezetbe, minden szem feléje fordul s minden ajkról a bámulat felkiáltása röppen el. Bolívar egyszerű közkatona ruhában lépett be, minőt a venezuelai harcosok viselnek, minden vezéri jel, minden feldisítés nélkül. Még csak az a kerek medaillon sem volt mellén, melyet a carcasi diadal emlékére verettek, Libertadores felirattal, s melyet minden guerilla, caballero és Llanero visel szive fölött.

A csodálat miatt senki sem tudott szóhoz jutni; bámulva engedték őt a gyülekezet közepére jutni, hol Bolívar katonás üdvözlés után megállt.

Mindenki várta, hogy beszéljen.

— Hazafiak, szól a hős; nem alakoskodás-

ból vettem magamra ezt az öltönyt, mely beneteket megdöbbsenteni látszik: erős összefüggésben van ez azzal, a mit ez órában nektek mondani fogok; s a vezéri jel és pompa roszul illenék szavaimhoz. — Négy nagy csatát nyertünk meg azóta, hogy Venezuela felszabadult, mindenütt, hol ellenségre találtunk, megvertük azt; erünk megnövekedett; a hol egy spanyol áll, két libertador áll vele szemközt. — És én mégis azt mondom, hogy egész hadjáratunk haszontalan! győzelmeink nem érik meg azt a löport, melybe kerültek; hagyján a vért, mely értük kiontatott; csak verekedtünk, de nem foglaltunk, s ellenségeink most is olyan erősek, miként ezelőtt voltak; azért én letettem a vezéri aranyalmás botot, mert valóban nem vagyok egyéb a haza egyszerű harcosánál, és letettem a libertador szóval kérkedő rendérmet, mert én nem szabadítottam meg semmit.

A gyülekezet aggodalmas figyelemmel hallgatott Bolívar szavaira.

— Le fogunk győzteni legnagyobb diadalmaink után, elfogunk esni, midőn legjobban föl-emelkedtünk, s akkor veszünk el, midőn azt hisszük, hogy megéltünk; és ellenségeink túl fognak bennünket élni, mert náluk van egység,

minálunk pedig nincs; ők ismerik végcéljüket, mi nem. Hadviselésünk egy véres chaosz, a hol nem hallgat senki vezényszóra, hanem megy a merre eszébe jut. Minden csapat-vezérünk egy külön hadjáratot visel, egy közös cél utáni küzdés nélkül, s a mit ma nyert, megfizeti rettenetes veszteséggel holnap. Hová lett Rivas tábornok az uricai diadal után, melyben Bovest megölte? tulnyomó erő közé rohant, s az elfogta őt és kivégezteté. Mért nincsen itt Sanjago Naríno a popayai győztes? mert diadala után két nap mulva Aymerich kelepczéibe rohant s mindenestül elfogatta magát. — Aury tengernagy, mikor Venezuelában kellett volna kikötnie, mely tele volt spanyolokkal, átvitorlázott Mexicóba, melyben akkor egy spanyol zászló sem lobogott. Elveszésnek, halálnak rohanunk, mert nem tudunk parancsolni, nem tudunk engedelmeskedni.

Az öreg Bermudez élénken csörtetett kardja végével e szavakra, mint a ki már előre tudja, hogy mi lesz ennek a vége s türelmetlen azt elvárni.

— Hazafiak, szóló végül Bolívar. Háboruban csak egy embernek szabad felyül lenni, a többi hivatása engedelmeskedés. De annak vaskézze

kell megfogni a kormánybotot, és nem kimélni sem kicsinyt, sem nagyot. Egy évi rabszolgaságot kérek tőletek. Válaszszatok magatoknak saját kebletekből egy zsarnokot, a ki elég bátor és elég kegyetlen tudjon lenni, és a ki forrón tudja szeretni hazáját. — Legyen e zsarnoknak szabad kényére bízva életünk, vagyonunk, önakaratumk; ha ez azt mondja, előre rohanjatok! ne kérdje senki, mi vár ott ránk? hanem rohamra menjen; ha ez azt mondja: álljatok meg! ne nézzen senki se hátra se előre, hanem álljon meg, ha mingyárt a halál arczával néz is szembe, s ha ez azt mondja, fussatok innen! ne hallja senki az ellen gyalázó kiáltását, hanem fusson, a hogy ő parancsolja. Ha ezt teszitek, megszabadítjátok a hazát; s egy évi önkénytes rabszolgaságért vásároltok örök szabadságot magatoknak.

Még alig végzé szavait Bolívar, már ott állt a gyűlés-terem közepén don Gideon s mutatta, hogy felelni fog neki.

— Ellenmondok neked Libertador, vagy ha e nevet elveted magadtól, Bolívar Simeon. — Ellene mondok mindegyik szavadnak, a melyet kimondtál. Tagadom, hogy a hideg katonai fenyték jobb vitézekké tenné ellenein-

ket, mint mi vagyunk. A spanyol parancs-
szóra harczol, mi küzdünk lelkesülésből s ren-
detlen csapatjaink mindenütt megbonták a gé-
pies hadsorokat, a hol összecsaptak velük. —
Mi sziveinkben visszük a vezényszót, s az a
gondolat, mely minket a csataterre vezet, nem
engedi elnémitni magát a csatahevében. — A
mi harczosaink nem zsoldért, hanem szabadsá-
gért küzdenek; azért azt akarják, hogy ugy
bánjanak velük mint szabad emberekkel. Mi-
kor Venezuela köröskörül volt ellenséggel:
csak egy jelszó volt az ostromlott sánczokon:
„hazafiak, ez az utolsó pont!“ és ez a jelszó
jobban ébren tartá az öröket, mintha hátuk
mögött a vérbiróság pallosa villogott volna;
mikor az ayacuchoi ütközetet vívtuk, csak egy
szót mondék harczosaimnak: „emlékezzetek a
varinasi gyilkosokra!“ és ez a vezényszó elég
volt az egész ütközetre, az ellenség leverésére;
nem észszel, nem hideg megfontolással, hanem
csodatevő elszántsággal vívta ki hadseregünk
ez egyenlőtlen harczban győzelmeit; olyan
győzelmeket, mik kigunyolnak minden hadtu-
dományt, miket semmi stratégia kiszámítani
nem tudott volna. Mi ugy is odaadjuk vérün-
ket az utolsó cseppig: mi ugy is odaadjuk va-

gyonunkat az utolsó falat kenyérig a közszabadságért; de szeretjük tudni, hogy azt önkényt adtuk és nem kényszerítve; mi összebeszélés nélkül is egyetértünk, épen azért, mert nem kényszerítjük egymásra gondolatainkat. — Én, mint férfi, gyűlölök minden erőszakot; mint nemes, küzdök ellene; mint hadvezér, visszautasítom. És nem ismerem eddigelé azt a férfit, kit korlátlan urrá engednék lenni fölöttem; bárha atyám volna is az, s kezébe lemerném tenni azt a féltett kincset, a mit korlátlan hatalma mellett elejthet, ha karja gyönge, elveszíthet, ha esze rövid, és eladhat, ha szive ros. E szó „dictator“ előttem annyit jelent, mint zsarnok, s ki felel róla, hogy az még hozzá nem lehet gyáva, esztelen, vagy áruló?

Don Estebán felkelt székéről, s azon vakon sietett oda botorkázva Gideonhoz, és megszorítá annak kezét és törülgette homályos szeme könyeit :

— Jól van fiam, nagyon jól van! mondá.

A Gideonhoz tartozó párt élénkebben kezdett mozogni, míg Bolívar hívei elsötétült arczokkal néztek rájuk vissza; csak Bolívar arca nem változott.

— Ifju bajnoktárs, szólt don Gideonhoz;

ugy feleltél nekem, mintha csupán hozzád let-
 tek volna intézve szavaim. — Én is sokba szá-
 mitom a katonai lelkesülést, egyes ütközet el-
 döntésére sokat tesz az; de országos hadvise-
 lésre nem elég; sőt néha káros. Igaz, hogy cso-
 dákat lehet vele elkövetni; de a legnagyobb
 csodánál többet ér a legkisebb siker. — Igaz,
 hogy Ayacuchonál kiseded csapatoddal keresz-
 tül törtél az ellenségen, s bámulatos körutat
 tettél a Cundinamarcán keresztül; és ezt cso-
 dának bizton nevezheted; de ha maradtál
 volna szépen álló helyedben, a hogy utasítva
 voltál Paez által, s bevárod, míg ez Narinoval
 együtt az ellenség háta mögötti szorosokat el-
 állja; akkor a spanyol hadsereg mindenestül
 együtt fogságra jut s lerakja a fegyvert. —
 Ez nem lett volna csoda, nem lett volna hős-
 tett, de hasznos eredmény. Az ayacuchoi hős-
 tettért, ha költő vagyok, megénekellek, ha dic-
 tator vagyok, főbe lövetlek. — Hanem ezt
 most ne számítsuk a bűnök közé; midőn sok-
 kal gonoszabb bajról is beszélhetek, mint el-
 hamarkodott hőstettekről. Ime ott mingyárt
 melletted áll Piar Mánuel; kinek épen kezét
 szorítod; ennek az volt mondva, hogy csapat-
 jával álljon meg Cumanában, és ne hajtson

semmire, akármi oldalról jön is az ellenség, mert az ő állása haditervünk csomója; e helyett ő, egész hadával együtt sietve elvonult a veszély helyéről s most azzal menti magát, hogy népét megakartta menteni. Ez jó mentség lehet ott, a hol a szabadakarat érvényét vitatják, de ha én dictator vagyok, Piart főbelövetem azónnal.

Don Gideon kivonta kezét Piaréból.

— Midőn Margaritát kitisztítánk a spanyoloktól, elleneink, nem győzhetve nyílt harczmezőn, azon átkozott cselhöz folyamodtak, hogy a fekete rabszolgákat lázíták fel egész Délamerikában. Én Ocumanában felhívást intéztem a hazafiakhoz, hogy lelkesüljenek fel egy nagy áldozatra, mely hazájukat nagy veszélytől fogja megmenteni : szabadítsák fel rabszolgáikat. Ha dictator vagyok, ezt parancsszóval teszem : így mert könyörögtem, a gazdag hacendadok letépték kiáltványomat, kiadták az utat küldötteimnek, magamra hagytak élelem nélkül Guayra alatt, kénytelen voltam odahagyni egész Margaritát, s veszve lett az egész tartomány miatta. Száz ilyen esetet lehetne elmondanom, ha gyönyörködném mások arczipulásában; nem don Gideon, nem a te vitézi

heved a főbün, a miért dictator kell e népnek, hanem az önzők, a gyávák serege, az apró zsarnokocskák önkénye az, mely kemény parancsolót kíván maga fölé.

E szóra haragos zugás kezdett támadni don Esteban pártja közül, Piar hátrament a csoportok közé, s ott izgatott hevesen Bolívar ellen, míg ennek híve Paez, ijesztő arczával előrelépett, kihívóan tekintve a felindulókra. Ekkor hirtelen előlépett a San Sol leány, a szép Laurencia, engesztelő, csillapító tekintetével szelíden békitve az összezördült feleket; s édes szava mingyárt összeforrasztá azt, a mit a férfiak kemény erőszakos hangja már ketté törött.

A venezuelai leány szólt.

— Barátim, rokonaim. Mi, kik egyetértünk a gondolatban, a szavak kifejezéseiben fogunk-e egymással meghasonlani? Kik sziveink által mind rokonok vagyunk, nyelveink miatt legyünk-e ellenségek? Te Bolívar azt mondod, hogy a hadviselés hatalmának egy kézben kell központosítva lenni, hogy elleneinket legyőzzük, és neked igazad van. Te Gideon azt mondod, hogy szabadságod becsesebb, minthogy azt egy ember kezére bizzad, s félsz, hogy a kit hivatál, gonoszabb ellenség lesz, mint a kit

elültél. — Te neked is igazad van. — De hát egymással összeférhetlen két gondolat-e az, a mit egymás ellenében vitattok? — Nincs-e nekünk azon boldog helyzetünk adva Istentől, hogy erősek lehetünk és szabadok? nem mutatott-e ujjával a sors azon férfura, ki választva van, hogy bennünket a szabadság aranyküszöbéig elvezessen, s ott hátralépjen a közpolgárok közé, nem keresve magának fényesebb koronát, mint honfitársai becsülését; ki tudjon ur lenni egy pillanatban, egész hazájának parancsoló, a másokban engedelmes jobbjágy, ki hazájának parancsa előtt meghajol. E nagy szellemet adá nekünk ajándékba a sors, hogy megfejtve legyen a talány, mit a válságos pillanat számunkra készített: „kit tegyünk korlátlan urunkká, hogy ne legyen korlátlan urunk“ E férfi Bolívar.

Paez és társai a meglepetés öröm hangján zúdulának fel; mig Diego nem birt szólani a keserűség miatt; csak az öreg Esteban állt fel székéről s vakon beleszólt leánya beszédébe.

— S ki mondá neked azt gyermek, hogy e férfi Bolívar? Nő vagy, megveszteget a sziv, a mit szemeid szépnak mutatnak, szived is annak hiszi. Ki áll nekünk jót a felől, hogy Bolívar

valóban azon csodalény fog lenni, a ki ma még az egész országnak határtalanul parancsol, kinek szavára minden hadsereg megindul, vagy megáll, s ki e hatalmat holnap a tanácsszolga egyszerű jelentésére le fogja tenni, és engedelmesen szót fogad? Ki biztosít bennünket e felől?

— Én! — kiálta felcsattanó hangon a leány. —

— Te? hebegé don Estebán s megvakult szemei előre meredtek, mintha erővel látni akarna, bámulni azt, a ki beszél.

— Igenis, én; szólt a leány, kinek vére arczába gyült e szóra. Nem illenék ugyan hasonló dolgokról e helyen szólanom; leánynak, férfiak előtt; — de a percz hatalma kényszerít; többször láttátok véremet harczban tépett öltönyeimben, most lássátok 'véremet elpirult arczomon, s vegyétek azt is áldozatnak. Az első óra óta, melyben Bolivárt megláttam, szerettem őt; az első találkozás óta, melyben hozzá szóltam, szeretett ő engem. — Nem mondtuk egymásnak, de a gondolatok feltalálják egymást. Ez órában én eljegyzem előttetek férjemül Bolivárt, azon föltétel mellett, hogy egy évig, a míg ő dictator leend, neje nem fogok

lenni; azon pillanatban, melyben a nemzet által dictatori hivatala alól föl lesz mentve, ol-tárhoz lépek vele. Ha Bolívarnak is ugy tet-szik, én ime kezes maradok a haza előtt, az ő igaz szive felől.

A patrioták lelkesült rivallása hangzá túl a hajadon szavait, kinek lábainál hódolva tér-delt e perczben a hadsereg legbüszkébb hőse, Bolívar, gyönyörteljes arczczal fogadva el a jeggyürüt a lyánka kezéből. — A jelenlevők mind elragadtatva kiáltának éljent Laurenziá-nak és Bolívarnak, a dictatornak.

— És most esküszöm az egy élő Isten színe előtt, szólt a venezuelai leány, hogy San Sol Laurenzia férje zsarnok nem leend soha, és Laurenzia egy zsarnok ölelését soha el nem fogadja!

Bolívár remegve zárta a büszke delnöt do-bogó szivére, s elfogult hangon monda neki.

— Ohajtanám, hogy két szívem legyen e pillanatban, egyik hazámtól nyert tisztessége-men, másik a te szerelmeden örülni. Az nyugtat meg, hogy mindkettővel te nekéd tar-tozom.

E jelenet elvevé a honfiak haragját; e dél-amerikai faj oly könnyen megy át haragbul

örömrre; még az öreg Estebant is meglágyítá leányának szava; — ő is odament Bolívarhoz, kezét szorítani vele, s el volt fogódva, midőn néhány szót rebegett hozzá:

— Tehát légy dictator; — tehát légy fiam. Ha ő azt mondta: — legyen úgy. De emlékezzél rá, hogy akármilyen hatalmas ur leendsz; egy ősz apád lesz, a ki náladnál nagyobb ur, a ki te neked parancsol Nem én, hanem hazád

Don Diego is kezét fogott Bolívarral, Laurencia volt vőlegénye az ujjal.

— Most már parancsolj velem: teheted. — Ha egyszer lesz olyan helyed, a hol valakinek szivesen föl kell áldozni életét, — arra a helyre én épen jó leszek.

Bolívárt ott megválasztá a nemzetgyűlés dictatornak egy évre.

Miután letette az esküt, hogy honához hű marad; kezébe adták az aranyalmás botot, a minden hazafi fölött uralkodás jelvényét. A többi vezérek térdeiket meghajtva előtte, nyilváníták hódolatukat a korlátlan ur iránt. Első volt Paez, ki azt tevén; a roppant óriás összecsókolá Bolívar kezét és sirt, mint egy gyermek, örömeben.

Legvégül jött Laurenzia. Bolívar szerelmesen tekintett a lyánka szemébe és azt sugá neki gyöngéd érzelemmel :

— Oh bár lefolyna tőlem gyorsan a hatalom éve!

III. A válság percze.

Az év lefolyt. Hosszabb volt, mint a többi: hosszabb, mert küzdelemmel teljes. Bolívar felszabadítá egész Colombiát, bekeblezte Quitot, legyőzte a spanyolokat, egyezkedésre kényszeríté Morillot: megérdemelte a Libertadornevet.

Csak az utolsó nap volt még hátra az évből, az a nap, melyen ismét lekelle tenni a nemzetgyűlés kezébe dictatori hatalmát.

Ezen nap reggelén találkozák dona Laurenziával.

— Milyen különös meghasonlásban érzem magamat, szóljt jegyeséhez, egy perczben örülök, másikban rettegek e naptól. — Ez a nap egyesít veled, ez a nap távolít el a kormányról. Oh én nem a hatalmat sajnálom, csak nyugalmat rabol az, boldogságot nem ád; de sajnálom hazámat. Előre látok mindent; a mint én markomat szétnyitottam, szélylyel hull minden, a mit összetarték. — Az apró emberek

összevesznek apró érdekeik felett, minden ke-
rület külön országgá fogja magát szakítani,
mely a többi ellen küzd; az urrá lett népkegy
hetenkint fogja változtatni uralkodóit, mint rossz
gazda a rossz cselédet, s a dicső harcok után
következni fognak az aljas marczangolások.

Laurenzia belátott Bolívar lelkébe; s ag-
godalmasan simult jegyese keblére.

— Te megtetted hazafiúi kötelességedet; a
te szived nyugodt. Megszabadítád hazádat elle-
nétől, most visszaadod őt önmagának. A nem-
zet fiatal még, csak néhány éve, hogy született,
még gyermek; majd megtanul saját lábain
járni. Te, mint egy új Cincinnatus, mint egy
második Washington, visszavonulsz bevégzett
nagy munkád után, s e nagy polgárerény pél-
dája buzdítás lesz a többieknek hasonló cse-
lekedni. A te élteden nem szabad szennyfolt-
nak maradni. — Ugy-e Bolívar, te leteszed a
kormánybotot?

— Megesküvém rá : úgy teszek.

— Mondd, hogy én is jutok eszedbe akkor.

— Inkább a te ígéreted, mint saját esküm.

— Oh ne mond ezt. Esküdet eltudná némi-
tani más gondolat? Ne felelj rá; te nem volnál
Bolívár, ha erre igent tudnál mondani.

— Nem az én gondolatom hangja ez; de a koporsóra hulló hantok dörömbölése, miket a nyomoruak eltemetett hazájuk holttestére hányni sietnek. Azon az éjszakán, midőn te első álmodat karjaim közt alszod; elszakad tőlünk Quito, különtér Cundinamarca; tapsolni fog a spanyol, és sirni fognak a katonák.

— Hadd történjék mindaz; de a te neved szeplőtlenül fog maradni, s a honfierény, mely arról szétsugárzik, ismét egyesíteni fogja a testvéreket. Nem Bolívar hatalma az, mely minket nagygyá teend; de Bolívar erénye. Hatalmad csak addig tartja össze e népet, míg magad élsz; lemondásod halhatatlanná teszi ezt s megneemesíti a korcs érzelmeket.

-- Le fogok mondani.

— Oh én tudtam ezt. Hiszen egy év előtt megesküdtem helyetted, hogy azt tenni fogod. Én ismertelek, senki más; és én jól ismertelek. Isten veled, már harangoznak, a gyűlés kezdődik. Bolívar nem lát engem, mint dictator többé, hanem mint férj.

Bolívár sietett a tanácsházba; barátai, hadvezérei ott várták a lépcsők előtt, köztük Paez és Bermudez s fölkiérték a terembe.

Midőn Bolívar belépett a tanácsterembe,

ünnepélyes csend fogadta. A hosszú padokon félkörben ültek a nép képviselői : Bolívar a félkör közepén állt meg.

Ezuttal dictatori pompás mezébe volt öltözve, mellén a gyémántos csillaggal, kezében az aranyalmás bottal. Távobbb tőle, a háta mögött hadvezérei foglaltak helyet, kívül a lépcsőkön fényes, fegyveres kísérete állott.

A követek nem fogadták őt semmi zajjal; mindenki várta, hogy mit fog mondani.

— Hazafiak! szólt Bolívar; az év letelt, mely alatt a ráruházott hatalmat viseltem. Miként viseltem kormánybotomat, azt majd ítélje meg az utókor; egyedül annyit mondhatok el büszkén, hogy Colombia földén ellenség többé nem áll. — A mi még spanyol van, az mind határainkon kívül van verve, s várait őrzi. — Ime én esküvésemhez híven megjelentem előttetek, s a kormánybotot, mely egy nemzet hatalmát képviselé kezemben, önkénytelenül leteszem elétek. Adja az ég, hogy a mit egy év fölépített, a másik le ne rontsa.

Azzal Bolívar meghajtá térdét a gyűlés előtt s letette a szószékre aranyalmás botját.

Egy pár gyöngé éljenkiáltás hangzott e tette után a karzatokról; jó barátainak nem

tetszett az, hogy ezt tev e, s ellenségei hallgat-
tak az ert, mert nekik tetszett.

Midőn a gyémánt csillagot is leakaszt a keb-
l r l, s mint egyszerű polgár állt a gyűlés
előtt; felállt  hely r l don Diego, s azt mon-
d  neki.

— Bolivar Simon, polgár,  llj sz t a nem-
zetgy l s előtt, mely előtt vádolva vagy.

— V dolva?  n? kiálta Bolivar megle-
petve.

— V dolva vagy, hogy megbizatosdon t l
ment l, mint dictator : ki arra voltál elválaszt-
va, hogy elleneinkkel harcolj; megszeg d
megbiz sunkat, midőn Morill val alkudoz l.

— Az alku javunkra ütött ki; sz lt Boli-
var mérsékelten.

— Ez alku árulás volt!

Bolivar elsápadt és elnémult e rettenetes
szóra, de felorditott helyette Paez, odaugorva
a terem közepére, s kardot rántva dühödten
Diego ellen.

—  rul  vagy magad, távolról ugató ku-
tya! ki anyád! k tenye m g l szitkot sz rsz a
becsületes katonára.

— Csendesen Paez! csitit   t Bolivar, ut-
j t állva a dühödt  ri snek; t rj vissza, dugd

hüvelyébe kardodat. Ezek az urak itt az én biráim; és én felelni tartozom nekik kérdéseikre. — Nem don Diego. — Én nem voltam áruló, mert nem adtam el semmit. Az ellenséggel kicseréltem foglyainkat s azt jól tevém; Morillo elment békével határunkon túl, és azt ő tevé jól, és ennek neve nem árulás. Mivel vádolsz még ezenkívül? Tudom, hogy ennyiért nem álltál fel helyedről.

— Jól gondolod. Bár az első vád még mellőzve nincs, kimondom a másikat, mert az súlyosabb. Te azon alvezéreidet, kiket elleneidnek tartottál, önkényt olyan helyzetekre állítottad, a hol el kellett veszniök, kitetted ok nélkül a végveszélynek.

— Talán veled történt ez Don Diego? kérde Bolívar gúnynyal, miután különös gondja volt mindig arra, hogy Diegot veszélyes helyre ne küldje.

Don Diego arcza elvörösödött e szónál.

— Nem velem történt, hanem ezzel itt.

Azzal háta mögé mutatott Diego, s kit eddig észre nem vett Bolívar, előlépett a követek közül Piar Manuel, a múltat.

Bolívár megdöbbsent a meglepetéstől.

— Mit keres ez az ember itt?

— Téged keres itt, hogy bevádoljon. Felelt rá Diego.

— Azt kérdem, hogy mit keres ez ember itt e helyen? kiálta Bolívar felemelt hanggal, midőn parancsom szerint Caracas alatt kellene állania, hogy a spanyolok végvárát ostromozzolja?

— Igen. Te odaküldted őt, hogy elveszzen; hanem ő észrevette szándékomat, s midőn a spanyolok körülszoríták, hogy seregét megmentse, szabad elvonulásra fegyvertelenül, feladta magát.

Bolívár mint a meglőtt leopárd ordított fel e szóra.

— Megadta magát hadseregestül; a vár-ostromló sereg megadta magát a várőrségnek! Emberemlékezetre hallatlan gyalázat! — Állj elő tehát te hadseregmentő gazember!

— Bolívar! kiálta közbe Diego; parancsolj szavaidnak, Piar Manuel a nemzetgyűlés tagja.

— Akárki legyen ő, e pillanatban semmi más, mint a helyéről megszökött katona, ki bűne miatt a haditörvényszék bírása előtt áll. Piar Manuel, én téged elfogatlak! A legelső örnök a teremén kívül add át kardodat és kövesd a börtönbe.

A nemzettanács minden tagja felzúdult e szóra Bolívar ellen: „egy követet elfogatni!“ — „a gyülesteremben elfogni egy képviselőjét a nemzetnek!“ — „Bolívár távozzék!“

Bolívár sápadt volt, mint a halál. Ez válságos pillanat volt rá nézve.

— Vagy azt akarja a nemzetgyűlés, hogy fegyveres örök lépjenek a tanácssterembe, s itt fogják el a szent helyen a szökevényt, kinek asyllumot ad a képviselői pad?

E szavainál átkozódó lárma támadt a padokon. A követek kardot rántva álltak fel helyükről, s dühödten orditák Bolívarra: „ki vele! ki innen a katonai dicatorral! Le az árulóval!“

De mindannyinak zaját túldörgé Bolívar mennydörgő szava.

— Magatok vagytok árulók szolgának született apró zsarnok nép, kik mert felyül usztok, mint szemét az árban, a nemzet színének nevezitek magatokat! gyalázat rátok, és gyalázat a fertőzetes teremre, hol aljas szatócsérdekek vesztek el a hazát, hol nyomorult orgazdák védik a harci szökevényt. Egy lehelletem szét söpör benneteket innen! Egy szavamra lehulltok, mint a férges gyümölcs! Ti akartok egy

ország trónjára ülni, midőn Bolívar arról lép? ti akartok birái lenni Bolívarnak, midőn az polgári köntösét felveszi? Egy pillanat és üres lesz töletek e ház, és senki sem fog rólatok kérdezősködni többé! nem ti vagytok én fölöttem, én vagyok biró fölöttetek! A gyáva szökevényt, ki hadseregét lefegyverzé, én Bolívar Simon halálra ítélem, és ha mindenik pad e teremben, melyen gonosz tanácsot forralva ültök, egy-egy oltár volna, még sem védné őt meg ítéletem elől. Paez! Katonák! Előre! Bolívar parancsolt, ti tegyétek kötelességteket.

Egy pillanat mulva berohantak Bolívar hívei a terembe; a rettenetes Paez dühödt oroszlánként veté magát a képviselők soraira; mint gyöngé nádszálat verve ki kezeikből a kardot. Don Diego makacsul harczolt a zavarban, míg palástjába keveredve kardjával, le nem fegyverezték. A követek egy része ajtón, ablakon át sietett menekülni, más része elfogatott. Csak a vak Esteban di San Sol maradt ülve helyén.

— Ne érints szolga! kiálta a hozzá közeledő katonákra. Azok kikerülték.

Néhány percz alatt végezve volt a munka. Paez odalépett Bolívarhoz.

— Mit csináljunk az elfogottakkal?

— Pier Manuel tábornokot, mint szökevényt és gyáva árulót haditörvényszék elé állítjátok, a törvény ítéletét végrehajthatok rögtön. A többi hadd fusson, merre lát.

— Én azt hiszem Bolívar, jobban tennéd, ha a többit is a haditörvényszékre biznád.

— Nem katonák, hadd fussanak.

— Pedig jobb szeretnék tőlük puskáink vége előtt bucsut venni.

— Azt nem teszed.

— Akkor vigyázz magadra, mert ők teszik meg veled.

— A hogy Istennek tetszik.

— Hát ez öreggel itt mit csináljunk? — kérde Paez don Estebanra mutatva, ki még mindig követi székén ült.

— Hadd maradjon ott ülve : szólt Bolívar, és eltávozott a többiekkel.

Néhány percz múlva puskaroppanás hallatszott a téren; Piar ítéletét hajtották végre. Az öreg Esteban fölemelkedett helyéről, ugy hallgatózott.

Hallott pedig még annál is borzasztóbb hangokat. Ezer meg ezer kiáltásból támadt egyetlen megrendítő mondást.

„Éljen Bolívar király! Bolívar, a király, éljen!“

A vak hazafi csendesen suttogva magában, mondá.

— Neki meg kell halni. Ugy van; neki meg kell halni.

És azzal elindult, lassan tapogatózva, borkázva, keresni a kijárást a teremből.

Bolívár pedig sietett Laurenziához.

San Sol leánya még nem tudott semmit a történekekről; aggódva sietett Bolívar elé, nem tudva, hogy életét, vagy halálát hozza-e az vissza?

-- Férjem-e nekem Bolívar? kérdezé remegve az érkezőtől.

— Igen; férjed. Felelt Bolívar büszkén. Megszüntem dictator lenni — s a nép megválasztott — királyának.

Dona Laurenzia, mint a sarlótól leütött virágszál, aléltan rogyott össze e szóra Bolívar lábai előtt.

IV. A szerető és honleány.

Még az nap este Paez sietve jött Bolívarhoz.

— Bolívar, vigyázz; ellened összeesküvést

forralnak; most gyülekeztek össze a San Sol kastélyban valamennyien. Engedd meg, hogy egy csoport karabélyossal oda siessek és elfogjam őket.

— Azt ne tedd. A San Sol kastélyban nem árthatnak nekem, ott van még Laurenzia.

— De ellenségeid sokan vannak.

— Jó barátaim még többen.

— Én mégis azt mondom Bolívar, hogy többet ér egy megholt ellenség három élő jó barátnál.

— Én nem félek. Nekem küldetésem van a sorstól. Nagyobb veszélyben is megtartott engem az, ki jónak látott annyiak fölé emelni. Emlékezel az új granadai táborozásra, midőn éjjel nyolcz gyilkost küldtek ellenem a spanyolok: a szabad ég alatt aludtunk függő halmakjainkban, én és négy alvezérem. A gyilkosok öt lépésnyiről lőttek ránk; mind a négy társam meghalt, engemet egy golyó sem ért. Hatalmasabb kéz a földieknél őriz engem; s ha megszűnt őrizni, akkor hadd veszszen el.

. . . A San Sol palotában bezárt ajtók mögött ültek együtt a sértett hazafiak, kiket a gyülesteremből Bolívar elűzött.

Senki sem szólalt föl az ő védelmére, leg-

följebb azon tanácskoztak a gyöngébb szivüek az erősebbekkel : vajjon megölni lesz-e jobb a bitorlót, vagy elfogatni és börtönre vetni.

A tanácskozás közepett felnyílt egy rejtek ajtó, s mindenki megdöbbenésére, belépett a terembe — dona Laurenzia.

Az összeesküvők fölriadtak; néhány töréhez kapott, árulást emlegetve : hisz ez Bolívar menyasszonya; a szerető hölgy, ki férjét védeni, s elleneit lefegyverezni jött.

Dona Laurenzia fájdalmas arcczal állt meg közöttük.

— Ne ijedjetekek meg tölem hazafiaik. — A hölgy, ki előttetek áll, még dona Laurenzia di San Sol nevet visel. A hölgy, ki most ide jött közéték, ugyan az, ki egy év előtt, mint Bolívar kezese, esküvést tett a haza színe előtt, hogy Bolívar nemzete zsarnoka nem leend soha. Ez esküt beváltani, vagy mint jótálló kezes bűnhödni Bolívar helyett, jöttem közéték ide; hallgassatok meg.

Don Gideon fájdalmas arcczal fordult el töle.

— Óh ne szólj Laurenzia. Elég sebet ejtetél már rajtam; ne iparkodjál azt ujakkal tetézni. Te védelmezni fogod Bolivárt, mert sze-

reted öt; te ha szólsz is ellene, hangod meghazudtolja szavad nem érzett értelmét; te csak új fájdalmat jöttél nekünk szerezni s elárulsz bennünket, mert a zsarnokot szereted.

— Nem helyesen szóltál don Gideon, viszonza neki a hölgy büszkén. Én Bolivárt, a férfit, a hőst szeretem; de Bolivárt, a zsarnokot, a kényurat gyűlölöm. A szerető hölgy szive megszakad férjeért; a honleány elítéli a bitorlót. Nem ellenmondás ez, a mit beszélek. A hü nő összeszedi minden erejét, mit ész és szívmelegség kölcsönöz neki, hogy szerelemmel, rábeszélő szóval, édes könnyörgéssel elvonja kedvesét az utról, melyen járnia gyalázat; de ha nem tehetette azt, a honleány áll oldalánál, ki nem könnyörög, hanem cselekszik, s a tett olyan lesz, a mely bizonynyal megállitandja öt.

Mély figyelemmel hallgatott mindenki.

— Az én leányom ö suttogá az öreg Esteban.

— Halljátok szavaimat. Öszintén szólok előttetek, mint testvéreim előtt. Én adom kezetekbe titkomat, nem kérem a tieteket. Bolívarhoz közel férni ellenségnek lehetetlen: Paez és hü baráti, mert szeretik öt mind nagyon,

ugy örködnék fölötte, hogy még ételét is megkóstolják tudtán kívül, s nem léphet sehova, hogy észrevétlenül hívei mindenütt ne követnék, majd pórnak, majd szolgának öltözve s szemeikkel fürkésznek minden gyanus közeli-töt; előbb, mint a Bolívarnak ártó kéz megmozdulhatna, tiz védelmező állna föl mellette. Sikertelen merényletek csak valódi zsarnokká tennék őt; olyan zsarnokká, a ki gyanura ölet. Paez bizonynyal jól tudja azt is, hogy most itt ültök tanácsot, s fejeitek megvannak számlálva nála.

Többen nyngtalanul kezdték magukat érezni e szavakra.

— Holnapra van menyegzőnk napja tűzve Bolívarral : folytató Laurenzia.

— Ezt a napot nem éri ő meg, szólt keserűen közbe don Gideon.

— Csendesen Gideon. Meg fogja érni; s ha Isten úgy akarja, boldog is lesz. — Minden készen az esküvőre, az Annunziata szentegyházban fog az véghezmenni egész ünnepélylyel. Este kivilágítás és fáklyás zene leend a városban. Én mint Bolívar neje térek Bolívar házába, s ha igaz az, mit szemeimről mondtak, hogy azok beszélni tudnak; ha igaz

hogy ajkaimnak térítő hangja van; ha ér azon szív szerelme valamit, mit egy férfinak hévvel adtam által; ha szeret engemet Bolívar, úgy ráveendem őt, hogy vesse el a koronát magától, és hajtsa meg fejét nemzete előtt; ti pedig bocsássátok meg neki, ha mit szavaival, büszkeségével vétett ellenetek, azon vitézi tettekért, miket hazájáért cselekvék.

— Jól van, jól van. Megbocsátunk neki; szóltak többen elérzékenyülten.

Dona Laurenzia folytatá elsötétült arczczal.

— De ha nem sikerülne az, a mit szívemben reménylek; akkor Bolívar engem nem szeretett soha; én szeretem őt, — elítélem — és megsiratom . . . Akkor meghal ő! Ha kérésem megtagadja a menyegzői estén, midőn a lakoma után barátai eltávoznak, és mi egyedül maradunk; akkor én felnyitom a keskeny ajtót, mely a házi kápolna erkelyére vezet. Ha van közöttetek férfi, kinek keze legkevésbé reszket, jöjjön oda; hozza magával fegyverét. Bolívar egy éjjel sem fekszik nyugalomra, mielőtt házi kápolnájában a Szüzanya képe előtt ne imádkozott volna. Ez este is oda fog jönni. Engedjétek ott imáját elvégezni; engedjétek felállani a térdeplőről és keresztet vetni

magára. Akkor midőn felállt, egy lövés bevégzi a munkát.

Minden arcz sápadt volt, mindenki azt érzé, hogy e szavaknál keze reszket.

— Nos? ki lesz közöttetek az a férfi, a ki nek keze e munkában nem fog remegni?

— Én leszek az, szolt tompán don Gideon, és valóban nem reszketett keze, midőn azt Laurenziának nyujtá.

A hölgy oly szomoruan mosolygott reá.

— Te lész az Gideon? Így nagyon jól leend.

— Ha elakarsz árulni, én legyek, a kit elárulsz.

— Nem árullak el senkinek.

— Nem gondolok rá. Szivemet föláldoztad Bolívarnak; ez fájt nagyon; még fejemet is feláldozhatod neki, az már nem fog fájni.

— Még én jobbat remélek, szolt Laurenzia, elforditva tőle halovány orczáját.

— A mit én remélek, az is nagyon jó, dörögé keserüen a megvetett szerető.

— Tehát holnap este, suttogá Laurenzia.

— Ott leszek.

— Addig semmi zaj, semmi merénylet, mert addig én védem Bolivárt!

A leány ismét elsietett a rejtek ajtón, az

összeesküvők borzongva távoztak el a San Sol palotából, eltakarva arczaikat köpenyeikkel, s magukban mormogva, midőn szembetalálkoztak Bolívarnak egy-egy harcosával : „ah, desdorado!”

V. Ki hal meg?

Este nyolcz órakor fényesen kivilágított templomban esküdött össze Bolívar, Laurenzia di San Sollal.

Ez alkalommal már viselte a koronát Bolívar, melyet hivei készíttettek számára.

Mind diadaltól ragyogó arcok álltak körül, ott, hol a viaszgyertyák fénye sugárzott, csak távolabb, hova a fény el nem hatott, lapangott az oszlopok mögött éj sötétje és sötét arcok.

De igen, egy halavány arc a legnagyobb fény közepett is volt : — dona Laurenziaé.

Azt mondák : „menyasszony, azért oly halavány.”

A templomból örömríadal kísérte Bolivárt és nejét palotájáig; az ablakok ki voltak világítva színes lámpásokkal, jelképes tűziratokkal. A vig násznép benépesíté a téres palotát, ott künn ujongott az ácsorgó néptömeg.

Éjfél után elhagyta a vigadókat Bolívar ifju hitvesével, magányos szobáiba vonulva félre.

Midőn egyedül voltak, keblére akarta ölelni a hölgyet; de az elforditá tőle szüz orczáját s visszatiltá a férj forró csókját.

— Bolívar, én félek tőled: azt hiszem, egy szultán rabnöje vagyok, midőn e koronát látom fejedben; óh vedd elaszt; hadd ismerjek rád.

— Idegenné tesz e korona engem előttd?

— Mintha álarcz volna minden vonásodon. Rettegek tőled így.

— Pár óra előtt arra esküdtél, hogy szeretsz, pedig akkor is fejemen volt a korona.

— Oh én nem tudom már, mi értéke van az esküvésnek? hiszen egy év előtt arra esküvém, hogy Bolívar nem óhajtja a hatalmat, nem emeli népe fölé magát soha. És ime rosszul esküdtem akkor.

— *Laurenzia* : szólt Bolívar komolyan; ha ismersz e hazában férfit, a ki nálamnál jobb és igazabb, én átadom neki e koronát, és meghajlok előtte.

Laurenzia erre nem tudott felelni.

— De azért pusztán darabra nem töröm, hogy kislelkü nyomorultak czivódjanak arany

foragásain : hamis szabadsághősök , kik csak azért veszik tele szájukat fellengző mondatokkal, mert maguk nem lehetnek uralkodók ; de abban a kis körben, mely őket bámulja, gonoszabb zsarnokok, mint a ki ellen szabadságot ordítanak. Jól tudom én : mi bajuk nekik ? Nem a brutusi erények ösztöne bántja őket, hanem a code Bolivienne, mely zagyva kiváltságaikat eltörülte, s a népet mindenütt egyenlővé tévé. Ez az ő fájdalmuk ; de ez az, mely ujjáteremti e szétzilált országot. — Minek beszélünk most mi erről? Mérget keverünk a legédesebb pohárba, mit egyszer nyujt az ég halandó ajkának. Ne szólj nekem ma közügyekről Laurenziám. Hideg kigyó az, két meleg sziv között ; szívem szerelmedtől olvadt viasz most ; de kemény kő, ha elveimet kérded. Ha szerelmünkről szólnunk ; boldog virágos ligetbe tévedek veled ; de ha gondjaimat juttatod eszembe, ott mind éles szuronyok közt járok. Jer menjünk a virágos ligetbe.

— Bolívar, csak egy szót még ; könyörge a hölgy.

— Majd holnap.

— Bolívar ; menyasszonyod első kérését megtagadhatnád-e ?

— Kérhetne olyat, a mit megtagadnék. Például azt, hogy ajkait lássam és meg ne csókoljam.

— Oh nem azt, nem azt. Én forrón szeretlek. Férj nem volt boldogabb asszony szerelme által, mint te leendsz. Nem lesz álmod, nem gondolatod, melyet ne teljesítsek. Engedelmes szolganőd leszek, ki csak azért él, hogy te örülj; imádni foglak, mint őrszentemet s megbántom Istenemet miattad, hogy jobban ragaszkodom hozzád, mint az égi üdvösséghez... vedd el magadtul azt a koronát.

Bolivár gyöngéden emelé fel a lábaihoz roskadó hölgyet s keblére szoritva monda neki.

— Ha eddig el nem fogadtam volna a koronát, most elfogadnám azért, hogy veled megszszam.

A hölgy sápadtan vont ki magát ölelő karjai közül:

— Ez végső szavad első kérésemre?

— Visszavonhatlanul.

Laurenzia reszketve fogózott egy magas karszékbe.

— Jó, ugy menj alvótermedbe. — Fél óra múlva felkereshetsz. Addig imádkozom Istenemhez, hogy bocsássa meg nekem, a miért oly nagyon szeretlek.

Bolivár megcsókolá a hölgy kezét s nyugodtan hagyta őt magára. Tudta jól, hogy a kit egyszer a hölgy szeret, azt többé nem szeretnie lehetetlen

. . . Dona .Laurenzia tántorogva ment át a kápolnába; az erkélyajtó a széles parkra nyílt, ott sötét volt minden és nesztelen.

A hölgy felnyitá az ajtót, s halkán jelt adott.

A jeladásra másik jel felelt.

Laurenzia lebocsátá a kötélhágcsót.

A férfi ott várakozott alant.

— Itt vagy Gideon? kérdezé a felkapaszkodótól.

— Négy óra óta.

— Elhoztad fegyvered?

— Itt van, szólt Gideon, puskáját köpenye alól kimutatva.

— Jól van-e töltve? nem süle föl?

— Ne féltsd, a kinek ez szól, az több válaszra nem vár. Tehát Bolívar nem engedett?

— Nem.

— Hála az égnek. Így óhajtottam azt.

— Én szeretem őt most is.

— Jól tevéd, hogy ezt mondád nekem. Annál biztosabb halála.

— És mégis átadom öt neked.

— Köszönöm Laurenzia. Nagy lélek vagy. Bocsáss meg, ha bántottalak valaha.

— Én megbocsátok neked, szólt a hölgy s odanyujtá kezét Gideonak, ki arra egy csókot és egy könyvet ejtett.

— És most figyelj reám : monda neki. Bolivár itt ez ajtón fog bejönni : hosszú fekete csuklya fedi el arcját, természet. Imádkozásra mindig így öltözik, mert ő igen kegyes ember. Meg ne zavard imádkozása közt. Istenre kérek, hadd elvégezni imáját, s csak azután löj rá, midőn az ament kisóhajtá s a térdeplőről fölkelve a kereszt jelét megcsinálta.

— Ugy teszek Laurenzia.

— És azután biztosan czélozz. Kínt ne okozz neki. Ha a kereszt alatt veszed célba talárján, épen a szivét találod. Kérlek el ne felejtssd, a mikre utasítalak.

Gideon ígérte, hogy mindenre figyelni fog, s visszavonult az erkélyre, Laurenzia elhagyta a kápolnát.

Néhány percz mulva nyílt az átelleni ajtó, a csuklyával fedett alak belépett, egyetlen falról függő mécs vetett derengő világot a sötét fekete falzatu teremben ; alig lehetete tőle látni.

Az alak odatérdelt a kis oltár elé, háttal az erkélyajtónak és arczára borulva, elkezdte buzgón imádkozni.

Az pedig nem volt Bolívar, hanem Laurenzia.

Don Gideon fegyverét arczához emelve várta, míg imádkozik.

A hölgy nem soká hagyta őt várakozni. — Elvégzé imáját, fölkel; keblén keresztet vete: „az Atyának, Fiúnak, Szent Lélek Istennek nevében. Amen!”

Abban a pillanatban dördült a lövés; jól talált, épen a kereszt alatt. A hölgy összeroskadt.

Don Gideon leugrott az erkélyről és megmenekült.

A lövésre berohant a kápolnába Bolívar: — ott találta szép menyasszonyát haldokolva.

— Bolívar, szólt a hölgy, félkezére fölemelkedve, hogy közelebb érje szerelmese arcát. Ez a lövés te neked volt szánva; én fogtam fel azt. Vedd tanulságul jövő napjaidra. Nekem jó meghalnom; mert azoknak, kik téged gyilkolni törnek, igazuk van; és nekem, ki, téged szeretlek, nincs igazam. Temess el és

végtelen szerelmemet, a mit reád hagyok, fordítsd hazádra vissza.

És ott meghalt a nő.

Künn az utczán az ablakok alatt zengett fáklyavilág mellett a kürt és sip; énekeltek, daloltak boldog nászéneket, a néptömeg ordítá : „Éljen Bolívar, a király!“

Bolívár pedig levette a koronát, ketté törte azt és elhajtá s megsemmisülve rogyott szerelmese holtteste mellé.

.

Bolívár letette az uralkodói hatalmat, visszavonta a code Boliviennet s elhagyta hazáját, mely hálátlanul elüldözé : mint szokták mindenütt az apró emberek a nagy lelkeket.

A széthullt délamerikai státusok azóta is czivódnak egymás között a kormánybot diribdarabjain, mit Bolívar elvetett, örökös belháboruban fogyasztva vérüket; a nélkül, hogy valaki tudná : miért?

HÁROM KÖZÜL A LEGSZEBBIK.

(Humoreszk.)

Ez előtt mintegy hatvan esztendővel halt meg a felvidéken egy öreg táblabíró, a ki igen sajátságos módszer által biztosította magát a felől, hogy halála után sokáig megemlegessék.

Volt neki három unoka huga : Hermina, Pepi és Ágnes, a kik hirhedett szépségek voltak abban az időben messzejáró földön.

A három szép kisasszony sokszor meglátogatta nagybátyját, az levén a végcélja a látogatásnak, hogy „ugyebár nekem hagyja az emeletes házát bácsi ha meghal“.

„Neked leányom, neked“, szokta az öreg mondani mindegyiknek és igen szerette, hogy ha e felül kérdezősködtek tőle.

Nem is boszontotta ez a kérdés, dehogyan boszontotta : sőt inkább alig várhatta, hogy meghaljon, s hogy halálával azt a tréfát elkövethesse, a minek azután majd halála után olyan nagyot fog nevetni.

Mikor tudnillik felbontották az öreg ur végrendeletét, az állt benne : az emeletes házamat pedig hagyom a három unokahugom közül a legszebbnek.

Tessék testamenti executornak lenni.

Páris ítéletéből tiz esztendő háboru lett, pedig ott csak egy almán vezett össze három istenasszony; hátmég ha emeletes ház lett volna kérdésben!

Ez veszedelmes jogkérdés volt : melyik hát a három közül a legszebb?

Ha tanúk kellettek, százával állithatta elő mindegyik imádóit, kérőit, tánczosait, ablakviziteit, sohajtozóit s a különféle garnizonokat.

Ha visum repertum kellett, ki tagadhatta volna el Hermina karcsu termetét, hollószin haját, villogó szemeit; — viszont Pepi rózsás orcáját, selyem szöke hajfürteit, piczi kezecskéit, valamint Ágnes természetes göndörségü gesztenyeszin hajzatát, arcának szerelemgödöröskéit, gyöngysor fogait és bájoló mosoly-

gását? Valóban azt elkelte ismerni, hogy mind a három igen szép, nagyon szép, rendkívül való szép : az ügyvédek dolga megvitatni, hogy melyik de a legszebb?

Kezdődött tehát a trójai háboru másodszor is — tintával és papiroson. Mi volt a bebizonyítandó? Mit kellett az ügyvédnek védenoze ügyében allegálni? Azt nem, hogy cliense ilyen meg amolyan szép s így őt illeti az örökség, mert hisz az szemmel látható volt, hanem megfordítva azt, hogy a másik két praetendens szépségében micsoda hibák vannak?

Képzeltetni azt a gyönyörű processust, a mi ebből támadt : hogy kerültek napfényre egyenkint és kölcsönösen a legrejtettebb toilet-tetitkok : mint mondta el Hermina ügyvédje Pepiről, hogy az carminnal festi magát, a mit azután műértők jelenlétében kellett a vádlottnak személyesen megczáfolni, kiderülvén, hogy arczának rózsaszine csakugyan természetes és nem kölcsönzött; veszedelmesebb volt sokkal azon vád, hogy Hermina termete félre van növe, s csak a vállfűző tartja egyenesre, míg Ágnes azzal gyanusított, hogy a jobb lábára biccent, s e miatt egyik czipőjének belül is rejtett sarka van, hogy hajfürteinek bo-

egyszer a hitelező elkótyavetyéltette a házat s annak az ára épen netto belement az ő követelésébe. Ime tehát a fatalis processusnak nem maradt egyéb substratuma, mint azon kérdés eldöntése, hogy három pörös fél közöl ki hát csakugyan a legszebb?

Már akkor pedig mind a három, ki az ötvenhez közel, ki azon is túl járt s szépségeiknek nagyon megártott az idő s az erős indulatok. Még akkor is kisasszonyok voltak, akkor is egy házban laktak s kihallott az utczára, a hogy pörölnek egymással minden órájában a napnak.

Mikor az örökségbe hagyott házat elkótyavetyélték, mind a hárman rajta rontottak a bíróra, hogy mit csináljanak most már a pörükkel : tán jó volna novizálni?

— Jó lesz biz az, felelt a jámbor ur; — ujítsák meg; de most más alapon kezdjék : azon, hogy melyik három közöl a rutabb?

Ugy tudom, hogy nem novizáltak.

Tartalom.

	Lap.
A sturceczmadár	1
Zöld multság	24
Violanta	42
A fejedelem buzogánya	61
Fecske bandi	73
Bolivár	84
Három közül a legszebbik	155
